

Torild Andrea Berg

”Det er ikke noen storm rundt den hylla der”

Bibliotekansattes vurdering og formidling av tilrettelagt litteratur for voksne innvandrere.

[Sammendrag]

Denne masteroppgaven handler om hvordan bibliotekansatte vurderer tilrettelagt litteratur som er beregnet for voksne innvandrere. Hovedtema er holdningene de bibliotekansatte har til tilrettelagt litteratur og hvordan de velger å formidle litteraturen til innvandrere.

Masteroppgavens empiriske materiale har fremkommet gjennom kvalitative intervju med 9 bibliotekansatte i 5 folkebibliotek på ulike steder i Norge. Intervjuene er utført individuelt og datainnsamlingen er basert på et strukturert intervju. Kvalitativ metode er valgt fordi den er best egnet til å belyse problemstillingen som omfatter en kartlegging av holdninger.

Problemstillingen for oppgaven var:

Hvilke holdninger har bibliotekansatte til tilrettelagt litteratur som er rettet mot voksne innvandrere?

Dette utdypes gjennom to spørsmål.

1. Hvordan vurderer bibliotekansatte den tilrettelagte litteraturen rettet mot innvandrere?
2. Innenfor hvilke rammer og under hvilke betingelser formidles den tilrettelagte litteraturen rettet mot innvandrere?

Funnene i undersøkelsen tyder på at den tilrettelagte litteraturen for målgruppen prioriteres lavt og at ansatte og ledelse har lite kunnskap om tilrettelagt litteratur. Bibliotekansatte som har dette som spesialområde leser ikke litteraturen, noe som kan tyde på at litteraturen ikke fenger og har lav status.

Forord

Takk til de ni informantene som var så hyggelige å si ja til å la seg intervjuet til min masteroppgave.

Takk til Leser søker bok som alltid har svart raskt og hyggelig på mine spørsmål og sendt over rapporter som jeg har hatt behov for.

Tusen takk til min veileder Knut Oterholm som jeg har kunnet kontakte og fått hjelp hos når frustrasjonen har vært som verst.

Mine gode kollegaer på Sørumsbibliotek har også holdt ut med meg gjennom den tiden det har tatt, en ekstra stor takk til dem.

Til slutt vil jeg takke Anne Grethe Lauritzen for korrekturlesning og for gode innspill og kommentarer til min oppgave.

Torild Andrea Berg
Oslo, 16.12.2010

Innholdsfortegnelse

Innledning	s. 6
Struktur på masteroppgaven	s. 9
Problemstilling	s. 10
Hvem er Leser søker bok?	s. 11
Målgruppen: Hvem er personene med innvandrerbakgrunn?	s. 12
Avklaring av sentrale begrep	s. 14

Del I. Metode, teori og aktuell forskning

Metodikk	s. 15
Kvalitativt intervju	s. 15
Litteratur	s. 16

Datainnsamling	
Utforming av intervjuguide	s. 17
Valg av bibliotek og informanter	s. 18
Rekruttering av informanter	s. 18
Gjennomføring av intervjuene	s. 19
Intervjuerens bakgrunn	s. 20

Teoretiske tilnærminger	
Aktuell litteratur	s. 22
Forskning på tilrettelagt litteratur	s. 22
Formidling og prioriteringer	s. 24
Innvandrerens bruk av biblioteket	s. 27
Kompetanse og profesjonsendring	s. 29

Del II. Presentasjon av informanter og bibliotek

Informanter	s. 31
Bibliotek	s. 33

Del III. Analyse og drøfting av empiri

Hva legger bibliotekansatte i begrepet tilrettelagt litteratur?	s. 37
Hvordan vurderer bibliotekansatte den tilrettelagte litteraturen rettet mot Innvandrere	s. 38
Bøkenes layout	s. 42
Språk og grammatikk	s. 43
Temavalg	s. 43
Kombidokument	s. 44
Klassikere	s. 45
Hva mener bibliotekansatte er funksjon til tilrettelagte litteratur for voksne innvandrere?	s. 47
Hvem bruker samlingen av tilrettelagt litteratur?	s. 48
Kunnskap om litteratur og målgruppen	s. 49
Hvordan bygge opp og utnytte samlingen slik at den kan nå målgruppen?	s. 52

Hvilken litteratur formidler bibliotekansatte til voksne innvandrere?	s. 53
Utstilling og fronting av bøker	s. 55
Formidling til grupper som besøker biblioteket	s. 56
Formidling til enkeltlånere	s. 58
KONKLUSJONER	s. 61
Forslag til videre forskning	s. 63
Litteraturliste	s. 65
VEDLEGG	
Vedlegg I. Informasjonsskriv til informantene	s. 69
Vedlegg II. Intervjuguide til informantene	s. 70

INNLEDNING

Denne masteroppgaven handler om bibliotekansatte og deres holdninger, vurderinger og formidling av tilrettelagt litteratur som er beregnet for voksne innvandrere. Informantene i undersøkelsen er ansatte i små og store folkebibliotek ulike steder i Norge. Målet med oppgaven er å bidra til å øke kunnskapen og interessen for litteraturen som retter seg mot en brukergruppe som er i sterk vekst i biblioteket.

I bibliotekrapporten *Bibliotekreform 2014* (ABM-utvikling 2006b) ble bruk av tilrettelagt litteratur for å bedre tilbudet til personer med lesevaner vektlagt. I den vises det til evalueringen av Leser søker bok som ble gjort i 2006, hvor det kom frem følgende:

”Undersøkelsen, som Lesesenteret hadde faglig ansvar for, påviser at bibliotekene ofte mangler et aktivt forhold til tilrettelagt litteratur og de ulike gruppene svake lesere. Bibliotekarene kjenner ikke de aktuelle bøkene godt nok, og formidlingen av dem lider under dette. [...]Det er nødvendig og viktig at bibliotekarene har kunnskap om brukernes lesevaner, og at det sørges for et tilbud av tilrettelagt litteratur. Ikke minst er det nødvendig at de tilrettelagte bøkene får den oppmerksomhet de trenger for å bli formidlet på en god måte. Dette gjelder både plassen og synliggjøringen bøkene får i biblioteket, og tiden og engasjementet bibliotekarene bruker på å gjøre seg kjent med innholdet i dem” (ABM-utvikling 2006b s. 189).

I rapporten fra ABM-utvikling fremheves ikke enkelte målgrupper, men det legges føringer for hva det overordnede bibliotekorganet ønsker skal skje med den tilrettelagte litteraturen. Med dette som utgangspunkt er det interessant å undersøke hva bibliotekansatte gjør for å innfri ønskene fra ABM-utvikling.

Undersøkelsen ”*Hvem er de og hvor går de - om brukerne og deres adferd* viste at innvandrergruppene er overrepresentert på biblioteket i forhold til innbyggjartalet.”(St. meld nr 23. (2008-2009) s. 142). En del av denne gruppen innvandrere er målgruppe for tilrettelagt litteratur. Derfor vil en økning av innvandrere som bibliotekbrukere kunne føre til økt etterspørsel etter tilrettelagt litteratur. Bruk av litteratur som er laget spesielt med tanke på innvandrere kan i stor grad styres av tilbudet som bibliotekansatte gir, gjennom markedsføring, prioriteringer og formidling. Den jobben som bibliotekansatte gjør er med på å legge premissene for hva som kommer frem i lyset. Derfor er det interessant med en undersøkelse av bibliotekansattes holdninger, vurderinger og i hvor stor grad og på hvilken måte de formidler tilrettelagt litteratur.

Tilrettelagt litteratur skrevet med henblikk på spesielle brukergrupper har eksistert siden 1970-tallet, det er for eksempel litteratur beregnet for psykisk utviklingshemmede og bøker

med blindeskrift. ”Arbeidet med tilrettelagt litteratur i Norge strekker seg tilbake til 1969 og en barnekulturkonferanse i Hässelby slott. Her tok man til orde for å skape kulturtilbud, inkludert bøker for barn i institusjon. En undersøkelse hadde vist at det var nærmest ikke-eksisterende” (Swensen 2006 s. 11). Tilrettelagt litteratur har gjennom disse årene blitt formidlet til de respektive målgruppene i biblioteket. Det nye nå er at det lages litteratur med tanke på innvandrere. Fra 2003 har organisasjonen Leser søker bok satset på utgivelser av tilrettelagt litteratur som er beregnet for innvandrere. Tilrettelagt litteratur som formidles til innvandrere er den nye bibliotekhverdagen i et samfunn som er mer flerkulturelt enn for noen tiår tilbake. ”Ved inngangen til 2006 utgjorde innvandrerbefolkningen 8,3 prosent av Norges befolkning og den fordeler seg på 200 ulike opphavsländer” (ABM-utvikling 2006b s. 21). Disse samfunnsendringene krever at bibliotekene vurderer og prioriterer ressursene som bør settes av til tilrettelagt litteratur og til brukergruppen innvandrere. Det at bibliotekene får en større etterspørsel fra en voksende brukergruppe gjør at bibliotekene må vurdere sitt tjenestetilbud.

All litteratur som vurderes av informantene i min undersøkelse er utgitt med støtte fra Leser søker bok, som er leverandør av litteratur og informasjon til bibliotekene. Leser søker bok har inndelt litteraturen i ulike tilpassningsgrupper, for eksempel bøker med enkelt språk og bøker med enkelt innhold. Hver av disse gruppene retter seg inn mot mange ulike målgrupper. Litteratur som er utgitt med betegnelsen enkelt språk og som er tiltenkt voksne innvandrere, er fra utgivers side også beregnet for dyslektikere, personer med ADHD og utrenede lesere. Det brede nedslagsfeltet for litteraturen, kan ha gjort det vanskelig å nå frem til lånere som har ulike tilretteleggingsbehov. Innvandrere som skal lære seg et nytt språk har andre behov for tilrettelegging enn dyslektikere. Basert på denne erfaringen har Leser søker bok nå bestemt seg for å endre praksis, slik at det vil komme ut litteratur som retter seg kun mot innvandrere. Denne litteraturen skal ha et enklere språk, men kan inneholde fremmedord. Litteraturen som er ment for dyslektikere vil bli skilt ut og kan inneholde idiomer og norske uttrykk. Idiomer og norske uttrykk er vanskelig for innvandrere, men går helt greit for dyslektikere.

Frem til nå har Leser søker bok bidratt til utgivelsen av følgende fem titler som retter seg mot innvandrere: *Jeg vil alltid elske Burma : Cho Saint Tun forteller* (Rossvær 2007), *Flyktning i Norge to kvinner : forteller* (Rossvær, Anthonsen 2006), *Legg cricket på is* (Sørum 2007), *Dobbel mamma : om å være mamma i et nytt land* (Henriksen, Grytnes 2008) og *Fra t-bane til lenestol* (Fiske 2008). Disse titlene retter seg spesielt mot målgruppen og de er litteratur som informantene i min undersøkelse vurderer som spesielt relevante.

Det er svært lite oppmerksomhet som blir viet den tilrettelagte litteraturen. Den blir anmeldt få steder i forhold til annen skjønn- og faglitteratur.¹ Et eksempel er boken *Dobbelt mamma*, som har vært anmeldt to ganger, i *Tønsbergs blad* og tidsskriftet *Helsesøstre*. Mangelen på offentlig omtale gjør at denne litteraturen ikke blir allment kjent. Det er derfor interessant å undersøke hvordan bibliotekansatte gjør seg kjent med litteraturen i og med at den omtrent ikke omtales i pressen. Videre er det interessant å se hvordan bibliotekansatte formidler litteraturen til målgruppen innvandrere og egne kollegaer. Formidlingen legger premissene for om målgruppen og kollegaene blir kjent med litteraturen og om de vil føle at de har behov for den

Når bibliotekansatte skal formidle litteratur til voksne innvandrere velger de bøker fra hele bibliotekets samling, i tillegg til tilrettelagt litteratur utgitt med støtte fra Leser søker bok. For å kunne drøfte denne praksisen har jeg sett på artikkelen *Språklig tilgjengelighet og innholdsmessig relevans* av Hasle (1998). Hun har forsket på bruken av skjønnlitterære tekster i språkundervisningen til innvandrere. Hennes forskningsresultater er relevant å drøfte opp mot praksisen til informantene.

Tilrettelagt litteratur for voksne innvandrere er en smal og ukjent litteratur for de fleste. Derfor kreves det at den må løftes frem hvis den skal bli brukt og ikke bli stående stille på hylla. Formidling er ifølge Åse Kristine Tveit å peke på litteraturen som allerede finnes slik at leseren kan oppdage den. Hun bruker et treffende eksempel med trøffelsvinet: ”Vi snakker her om dresserte og svært kostbare svin som er trent til å snuse opp trøflene; ikke for å spise dem selv, men for at oppdragsgiveren skal finne dem” (Tveit 2004 s. 24). På samme måte blir det med den tilrettelagte litteraturen. Den må vises frem for at leseren skal finne den. Spørsmålene til de bibliotekansatte blir om de anser kvaliteten på den tilrettelagte litteraturen som trøfler og hvordan de velger å vise den frem.

¹ I katalogen www.boksok.no er bokanmeldelsene som har vært i pressen søkbar på den enkelte tittel.

Struktur på masteroppgaven

Masteroppgaven består av fire deler i tillegg til innledning, litteraturliste og to vedlegg. I oppgavens begynnelse avklarer jeg begrep som blir brukt gjennom hele oppgaven. Begrepene kommer fra det litterære og det flerkulturelle feltet. Jeg gir en kort innføring i organisasjonen Leser søker bok og en oversikt over målgruppen voksne innvandrere.

Første del av masteroppgaven er en metodedel. I den begrunner jeg hvorfor jeg har valgt en kvalitativ metode for å besvare problemstillingen. Videre forteller jeg om valg og overveielser som jeg har gjort forut for og gjennom undersøkelsen.

I andre del av oppgaven presenterer jeg først samtlige informanter og deretter bibliotekene.

I tredje del presenterer jeg funnene fra intervjuene samtidig som jeg analyserer og drøfter dette opp mot tidligere forskning. Jeg drøfter holdningene som bibliotekarene har til litteraturen og formidlingen av den. Formidlingen er sentral og jeg beskriver og drøfter informantenes formidlingsmåte.

I oppgavens fjerde del presenterer jeg mine konklusjoner og foreslår hva som kan forskes videre på innenfor området litteratur rettet mot målgruppen innvandrere.

Problemstilling

Tilrettelagt litteratur utgjør en liten del av bibliotekenes totale samling. Den er allikevel sentral i bibliotekpolitisk sammenheng. I følge bibliotekloven § 1 skal bibliotekene gi et tilbud til alle som bor i landet. I reglement for folkebibliotek – veiledende retningslinjer er det nedfelt følgende i punkt 3e: ”Bibliotekets åpningstider, tjenester og lokaler må være tilpasset lokalsamfunnet. Grupper med spesielle behov må spesielt tilgodeses” (Kulturdepartementet 1993). Her kommer det tydelig frem at tjenester til grupper som for eksempel innvandrere som trenger ekstra tilrettelegging skal prioriteres. I rapporten *Bibliotekreform 2014* blir det påpekt at det er viktig at bibliotekarene har god kunnskap om brukerne og den tilrettelagte litteraturen. Gjennom denne undersøkelsen ønsker jeg å avdekke hvilke holdninger og oppfatninger de bibliotekansatte har til den tilrettelagte litteraturen som retter seg mot innvandrere. Jeg vil også undersøke hvordan de arbeidet med formidlingen av denne litteraturen. Med dette som utgangspunkt har jeg valgt følgende problemstilling:

Hvilke holdninger har bibliotekansatte til tilrettelagt litteratur som er rettet mot voksne innvandrere?

Underspørsmål:

1. Hvordan vurderer bibliotekansatte den tilrettelagte litteraturen rettet mot innvandrere?
2. Innenfor hvilke rammer og under hvilke betingelser formidles den tilrettelagte litteraturen rettet mot innvandrere?

Hvem er Leser søker bok?

En nøkkelorganisasjon for den tilrettelagte litteraturen i Norge er Leser søker bok, som er en stiftelse finansiert med midler over statsbudsjettet. Organisasjonen støtter andre aktører som forfattere, illustratører og forleggere som utgir bøker som kan egne seg som tilrettelagte. For å motta støtte må det sendes inn en søknad. Leser søker bok behandler søknader to ganger i året. Alle bøkene som har fått støtte av Leser søker bok kalles med en fellesbetegnelse for ”Bok til alle”. I tillegg til å være med å finansiere utgivelser har organisasjonen som en del av informasjonsarbeidet bygget opp en database som inneholder litteratur som kan defineres som tilrettelagt og som de mener kan egne seg for de ulike målgruppene. En stor del av jobben til Leser søker bok er å drive informasjonsarbeid som retter seg mot bibliotek.

Bibliotekene har mulighet til å inngå forpliktende avtale med Leser søker bok. De bibliotekene som har en slik avtale betegnes som ”Bok til alle-bibliotek”. Avtalen krever at bibliotekene formidler og informerer om tilrettelagt litteratur. Bibliotekene mottar som en del av en abonnementsordning bokpakker og informasjon fra Leser søker bok. Bok til alle-bibliotekene mottar et eksemplar av alle nye utgivelser av litteratur som er støttet av Leser søker bok.

I Norge utgis det ca 15 nye titler i året med tilrettelagte bøker. Dette innbefatter tilrettelegging for en rekke ulike brukergrupper, der voksne med innvandrerbakgrunn er en av dem. Målgruppene for tilrettelagt litteratur er uvante lesere, mennesker med dysleksi eller ADHD, personer med innvandrerbakgrunn, blinde eller synshemmede, psykisk utviklingshemmede eller andre som har behov for en form for tilrettelegging. Frem til i dag har Leser søker bok støttet utgivelsen av 80 ulike titler. I følge Leser søker bok har minoritetsspråklige vært en målgruppe siden 2003. Organisasjonen ga følgende svar på høringen til St. meld 23, som oppsummerer målsetningen, organisasjonen har med arbeidet rettet mot innvandrere.

”Språklege minoritetar er ei sentral målgruppe for Bok til alle. LSB driv systematisk utviklingsarbeid for at biblioteka skal nå desse, både ved å ha eit utval bøker tilpassa ulike norskkunnskapar og ikkje minst ved formidling av tilbodet i lokalsamfunnet. Bok til alle-bibliotek samarbeider med t.d. vaksenopplæring, flyktningekonsulentar, asylmottak og lokale organisasjonar for minoritetsspråklege” (Leser søker bok 2009).

I og med at Leser søker bok satser på voksne med innvandrerbakgrunn som en uttalt målgruppe er det interessant å se om deres målsetning stemmer med oppfatningen til informantene i denne undersøkelsen. Det omfatter hvor fornøyd de er med utvalget av bøker

til innvandrere med ulik grad av norskkunnskaper, og om de synes de når frem med formidlingen av denne litteraturen.

Målgruppen: Hvem er personene med innvandrerbakgrunn?

I Norge var det 1.1.2009 bosatt 508 000 personer med innvandrerbakgrunn. Dette utgjør 10,6 % av befolkningen. ”Om lag 233 000 personer har bakgrunn fra Europa. Av disse er 60 500 fra land i Europa utenom EU/EØS. Det er 186 000 med bakgrunn fra Asia, 61 000 med bakgrunn fra Afrika og 17 000 med bakgrunn fra Sør- og Mellom-Amerika. I tillegg er det 10 500 med bakgrunn fra Nord-Amerika og Oseania”(Vaage 2009 s. 5).

Når det gjelder innvandring til Norge har det vært vanlig å snakke om at de har kommet i tre bølger. De første kom på 1960-tallet, her var de fleste av disse yngre enslige menn som var på jakt etter arbeid. Denne perioden var preget av oppgangstider med sterk etterspørsel etter arbeidskraft. Bølgen tok slutt ved at Norge innførte innvandringsstopp i 1975. Den andre bølgen var dominert av folk som skulle ha familiegjenforening med innvandrere fra den første bølgen. Tredje bølge besto av flyktninger og asylsøkere, den startet på slutten av 1970-tallet og har vokst frem mot århundreskiftet, med vekslende intensitet (Kjeldstadli, K 2003 s. 161). Denne historiske gjennomgangen går frem til 2003, etter den tid har det kommet nye arbeidsinnvandrere fra land som er blitt en del av EU, for eksempel personer fra Polen og Baltikum. I og med at det jevnlig kommer innvandrere og flyktninger har familiegjenforening vært en naturlig del av innvandringen. I tillegg inngås det ekteskap mellom etnisk norske og utenlandske borgere som fører til innvandring.

Dersom en tar utgangspunkt i denne oversikten vil en se hvilke innvandrere som er målgruppe for den tilrettelagte litteraturen. De første innvandrerne som kom var arbeidsinnvandrere, mens fra slutten av 1970-tallet var det mest flyktninger og asylsøkere. Mange av dem som kom som arbeidsinnvandrere og som resultat av de første familiegjenforeningene er folk som har vært lenge i Norge, av disse er det noen som aldri har lært seg norsk eller behersker språket dårlig. Disse personene er en helt naturlig målgruppe for tilrettelagt litteratur. Det samme gjelder asylsøkere og flyktninger som deltar i språkopplæring.

I en rapport til Leser søker bok har Torill Storvestre, som har undervist voksne innvandrere i over 15 år, sagt en del om hvem som er målgruppen for den tilrettelagte litteraturen. Der vektlegger hun at gruppen er veldig sammensatt:

”Gruppen fremmedspråklig er ei svært uensarta gruppe! Dette er den aller viktigste faktoren å huske når man skal definere behov og vurdere litteratur for målgruppen. Per definisjon dreier det seg om alle som prøver å lære norsk her i landet. Men noen har norsk som sitt andre språk, andre kan flere språk i tillegg til morsmålet før de begynner å lære norsk. Noen er knapt alfabetisert på morsmålet sitt, andre er akademikere som lærer norsk på noen få måneder og har gode studieteknikker og masse erfaring” (Storvestre 2006).

Det er denne gruppen som består av svært ulike individer som kommer til biblioteket, og som bibliotekansatte skal formidle passende litteratur til.

Avklaring av sentrale begrep

De sentrale begrepene jeg benytter i oppgaven vil befinne seg innenfor det flerkulturelle og det litterære området. Jeg bruker definisjoner som bygger på Leser søker boks kategorier samt definisjoner utarbeidet på departementalt nivå. Disse mener jeg på en god måte beskriver og avklarer det jeg ønsker å få frem. Begrepene innenfor det flerkulturelle feltet er betegnelser som er i stadig endring og som omfatter grupper. Derfor er viktig å tenke på at det dreier seg om enkeltpersoner og ikke bare grupper. Til tross for dette dilemmaet har jeg valgt å bruke innarbeidede begreper, men er bevist på at det ikke avspeiler hele sannheten. I mine tolkninger av funn bygger jeg på tidligere forskning som benytter gruppebetegnelser.

Flyktning. ”En person med rett til beskyttelse etter internasjonale konvensjoner som Norge er bundet av, herunder den europeiske menneskerettskonvensjon” (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007).

Innvandrere. ”En person som er født i et annet land har to utenlandskfødte foreldre og er bosatt i Norge” (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007).

Innvandrerbakgrunn. Dette begrepet inkluderer både flyktninger og innvandrere.

Minoritetsspråklig. ”En person i Norge som ikke har norsk som sitt førstespråk/morsmål. Brukes i hovedsak i forbindelse med opplæring” (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007).

Tilrettelagt litteratur. For at noe skal inkluderes i kategorien tilrettelagt må det være bearbeidet eller satt inn i en ny setting. Det gjelder utforming av materialets tekst, bilde, lyd, layout og målgruppe. Bøkene som retter seg inn mot personer med innvandrerbakgrunn er litteratur med enkel tekst. ”Bøker med enkel tekst formidler budskap på ein språkleg tilgjengeleg måte, utan at innhaldet er spesielt enkelt. Både ordval, setningsoppbygging og grafisk oppsett må vere godt tilrettelagd for at teksten skal vere enkel å lese. Enkel tekst gjer litteratur meir tilgjengeleg til dømes for folk med eit anna morsmål” (Leser søker bok 2010). Fra praksisfeltet har bibliotekansatte vurdert litteratur som ikkje er spesiallaget, men som egner seg språklig, tematisk og layoutmessig til bruk for personer med innvandrerbakgrunn til å falle inn i denne definisjonen. Et eksempel er *Fisken* av Erlend Loe. Den er skrevet i et enkelt språk i preteritum som gjør det lett for en person som skal lære seg et nytt språk.

Voksen. Person som har oppnådd myndighetsalder i Norge, det vil si 18 år.

Metodikk

Målet med denne oppgaven er å undersøke bibliotekansattes holdninger, oppfatninger og vurderinger av den tilrettelagte litteraturen. Min hovedmetode er derfor det kvalitative intervjuet. Metoden er godt egnet for å se på detaljer, bakenforliggende årsaker og sammenhenger. I tillegg har jeg benyttet observasjon og teoretisk empiri. Nedenfor vil datainnsamlingen, bakgrunn for utvalg av informanter og bibliotek beskrives.

Gjennom intervju med ansatte i 5 forskjellige folkebibliotek ønsker jeg å undersøke hvordan litteraturen formidles til voksne innvandrere. For å belyse problemstillingen har jeg valgt å bruke kvalitativ metode.

Kvalitativt intervju

Kvalitativt intervju er en personlig samtale mellom to personer (Kvale 2007). Samtalen løper ikke fritt, men styres av en strukturert intervjuguide. Dette hjelpemidlet er til for å systematisere slik at en oppnår å dekke alle aspekter ved temaet og for å holde en viss orden på samtalen. Selv om den løpende samtalen styres av en intervjuguide kan det ofte være at samtalen går utenom fastsatte spor. Sidesporene kan være med å bringe inn kunnskap til undersøkelsen, som igjen kan føre til at forskeren får ny innsikt og ser sitt materiale i et annet lys.

Jeg har valgt å treffe informantene personlig, selv om det medførte reise fordi jeg ønsket å få best mulig resultat av undersøkelsen. Gjennom å møtes ansikt til ansikt er det ofte lettere å få frem informasjon. ”Det skapes lettere et klima av fortrolighet, noe som er vanskeligere via et så anonymisert medium som telefon eller internett” (Jacobsen 2005 s. 143). I møte med informanten hadde jeg i tillegg mulighet til å observere kroppsspråk og stille oppfølgingsspørsmål for å få frem mest mulig informasjon.

Litteratur

Det empiriske materialet i undersøkelsen er analysert og drøftet opp mot relevant litteratur. Jeg har tatt for meg litteratur om tilrettelagte bøker, som masteroppgaven *LL-böcker på bibliotek* (Dahlberg 2007) og rapporten *Hvis de ikke blir markedsført, så blir de bare stående der : en evaluering av Leser søker boks biblioteksrettede virksomhet* (Aga, Mossige, Hoel 2006). I tillegg har jeg brukt boken *Litteratur og film i klasserommet* (Penne 2010), som tar for seg unge innvandreres interesse for norske klassikere. Videre har jeg benyttet litteratur om formidling og bibliotekarers holdninger til litteratur. Doktoravhandlingen *Mellom elite og publikum : Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek* (Smith 2002) var relevant for å si noe om dette. Til slutt har jeg sett på litteratur om bibliotekarer som jobber med innvandrere.

Datainnsamling

Utforming av intervjuguide

Intervjuguiden er utformet på bakgrunn av *Det kvalitative forskningsintervju* av Kvale (2007). Guiden ble utformet i løpet av våren og sommeren 2009. Spørsmålene i den tok sikte på å være åpne men samtidig så konkrete at det fremkom mest mulig forskningsdata som kunne bearbeides til gode svar på problemstillingen. Det var viktig at intervjuguiden føltes relevant og interessant for meg som intervjuer og for informantene. For å få til en god samtale hadde jeg utformet spørsmål som jeg trodde kunne fange interessen og dekke temaet på en god måte.

Intervjuguiden som jeg brukte inneholdt spørsmål om både tilrettelagt og annen litteratur, spørsmål om målgruppen og formidlingen i biblioteket. Grunnen til at jeg valgte å spørre om bruken av vanlig skjønn- og faglitteratur i tillegg til tilrettelagt, var at jeg ønsket å vite hvilken litteratur de bibliotekansatte formidlet til innvandrere. Gjennom valgene kommer informantenes holdninger til den tilrettelagte litteraturen frem. Spørsmålene om litteraturen gir i tillegg meg som intervjuer mulighet til å gå nærmere inn i problematikken. Det er lettere å stille tillegsspørsmål når en får kartlagt hvilken litteratur informantene foretrekker.

I forkant av intervjuene hadde jeg et testintervju med en kollega. Da fikk jeg prøvd lydutstyret og gått gjennom spørsmålene. Den erfaringen jeg satt igjen med etter testintervjuet var at det er vanskelig å intervjuer personer en kjenner godt. Samtalen har mye lettere for å skli ut. En informant en kjenner fra før kan ofte være mer interessert i tema og stille flere spørsmål. Det kan føre til at intervjuer ikke lenger stiller spørsmål, men går over i rollen som forteller av undersøkelsen. Erfaringen jeg har tatt med meg videre er derfor ikke endring av spørsmål, men en bevist holdning i intervjusituasjonen. Det vil si at jeg gjennom samtalen har forsøkt å få frem synspunktene til informanten uten at jeg legger for store føringer. Det å bli "usynlig" som intervjuer er ikke mulig, men å være seg bevist sin rolle som påvirker syns jeg er viktig.

Problemstillingen la premissene for hvilke spørsmål som ble sentrale å stille. Samtidig var det viktig at intervjuguiden ikke var for lang slik at intervjusituasjonen ble utmattende for intervjuobjektet. Jeg hadde lagt opp tid til oppfølgingsspørsmål og små tenkepauser underveis, slik at intervjuet skulle gli så smidig som mulig. Intervjuguiden var laget for å vare i ca en time.

Valg av bibliotek og informanter

Bibliotekene som er med i undersøkelsen er valgt ut fra flere kriterier. Det viktigste var at de satset på tilrettelagt litteratur og at de hadde litteraturtiltak som rettet seg mot voksne innvandrere. Et av bibliotekene hadde lesegruppe for innvandrerkvinner og et annet var på helsestasjonen og hadde bokprat om norsk barnelitteratur for innvandrere. 4 av 5 bibliotek var *Bok til alle bibliotek*. Det biblioteket som ikke var *Bok til alle bibliotek* hadde tidligere vært det. Årsaken til at de ikke lenger var det, var at den ansvarlige hadde sluttet og biblioteket hadde omorganisert en del arbeidsoppgaver.

Til undersøkelsen min ønsket jeg et utvalg med bibliotek som var geografisk spredt, for å få synspunkter fra ulike deler av Norge. Jeg vektla å få med både store og små bibliotek. Et antall på 9 informanter mente jeg var dekkende for å få svar på problemstillingen. Kvale sier at dersom formålet med en studie er å beskrive detaljer og gå i dybden er et antall mellom 10 – 15 informanter det vanlige. Han sier videre at antallet informanter i en undersøkelse ofte er en kombinasjon av hvor mye tid og ressurser en har til rådighet og loven om avtakende utbytte. Med det mener Kvale at det har vist seg at det ikke kommer inn så mye nytt forskningsmateriale selv om en høyner antallet informanter. (Kvale 2007 s. 59). Grunnen til at jeg mener 9 informanter kan være dekkende er den geografiske spredningen og den varierende størrelsen på bibliotekene som gjør at jeg får inn synspunkter fra ulike ståsteder. Det kan selvfølgelig ikke utelukkes at dersom jeg hadde hatt et bredere og større antall informanter kunne jeg fått et annet resultat. I mitt tilfelle har også årsaken som Kvale peker på med begrenset tid og ressurser spilt en rolle for antallet som er valgt.

I utvalgsprosessen har jeg vært i kontakt med Det flerspråklige bibliotek, vurdert informasjon på bibliotekenes hjemmesider, snakket med informantene på telefon og vært i kontakt med Leser søker bok. Dette har jeg gjort for å skaffe meg en best mulig oversikt og i tillegg en så bred informasjon som mulig.

Rekruttering av informanter

Til undersøkelsen valgte jeg informanter jeg mente kunne tilføre kunnskap. Jeg prioriterte bibliotekansatte som jobbet med innvandrere og tilrettelagte bøker. I 3 av 5 bibliotek i denne

undersøkelsen var ansvarsområdet delt mellom to personer. Her hadde den ene ansvar for tilrettelagt litteratur, og den andre tok seg av det generelle bibliotektilbudet til voksne med innvandrerbakgrunn.

Jeg kontaktet de fleste informantene i forkant pr. telefon for å avklare om det var aktuelt å la seg intervju og for å avklare eksakt tidspunkt. Alle informantene fikk tilsendt et brev som introduserte undersøkelsen og en intervjuguide, slik at de hadde mulighet til å forberede seg. I flere av mine telefonsamtaler kom det frem at informantene var usikre på om de var riktig person siden de kun jobbet med ett av områdene, som jeg skulle undersøke. Særlig gjaldt det de informantene som ikke jobbet med tilrettelagte bøker, men som hadde ansvaret for tilbudet til voksne innvandrere.

Informantene i undersøkelsen var alle kvinner i alderen 35-61 år. Samtlige var fagutdannede bibliotekarer. 2 jobbet som biblioteksjefer, 2 som avdelingsledere og 5 som ordinære bibliotekarer. I alle bibliotekene som jeg kontaktet var oppgaven med tilrettelagt litteratur og tilbudet til innvandrere ivaretatt av kvinner. Bibliotekyrket er kvinnedominert og jeg anser ikke det at oppgaven blir ivaretatt av kvinner som utslagsgivende for holdninger som kommer frem. Jeg har bevist valgt folk som jobber med fagområdet tilrettelagt litteratur og innvandrere, men jeg har ikke bevist valgt å få med ledelse kontra ordinære bibliotekarer. For undersøkelsen er det en fordel at det er representasjon fra ulike deler av arbeidsstokken dersom det skulle vise seg å være ulike holdninger om tilrettelagt litteratur.

Da jeg gjorde utvalget av informanter har jeg bevist valgt bibliotekarer som jeg ikke kjent fra før. Årsaken til det er at jeg tror det er enklere å få frem en ny historie uten å bli farget av kjennskap til informanten. Jeg har særlig lagt vekt på dette siden jeg selv er bibliotekar og det dermed kunne være en viss fare for at det ble for mye inneforstått kunnskap. Jeg mener det er enklere å holde en god struktur og lengde på intervjuet for begge parter når en ikke har personlige momenter som forstyrrer.

Gjennomføring av intervjuene

Alle intervjuene ble gjennomført på informantenes arbeidsplass. Tiden som gikk med til intervjuene varierte mellom de enkelte informantene fordi noen var mer strukturerte og fattet seg i korthet, mens andre trakk inn flere sidespor. Min erfaring er at lengden på intervjuet i seg selv ikke er avgjørende for hva som kommer frem av vurderinger og holdninger. Det kan

komme mye interessant kunnskap via et sidespor, men det kan også komme mye fra informanter som er kortere i sine utsagn.

Jeg valgte å ta opp alle intervjuene på bånd. Samtalen fløt dermed lettere og jeg kunne konsentrere meg mest mulig om informanten. Gjennom intervjuet hadde jeg øyekontakt med personen, noe som gjorde det enklere å få med seg kroppsspråk som en del av samtalen. På denne måten hadde jeg mulighet til å komme med oppfølgings spørsmål og snu samtalen etter behov.

I etterkant av intervjuene transkriberte jeg alt. Det har gjort at jeg har fått et nært forhold til stoffet. Det transkriberte materialet danner grunnlaget for presentasjon av funn, analyse og konklusjoner. Intervjuene er transkribert så ordrett som mulig, inkludert ulike dialektuttrykk. Derimot har jeg ved senere bruk av utsagn fra informanter valgt å gjøre det om til bokmål, fordi det letter anonymiseringen. Jeg valgte å konsentrere meg om det som ble sagt og har ikke analysert pauser eller lignende i samtalen.

Selv om intervjuguiden er den samme vil ingen av intervjuene være like. Her spiller dagsform til intervjuer og informant inn. Hvilke signaler bevisste eller ubevisste jeg som intervjuer sender ut er også med på å legge premissene. Det kan være kroppsspråk, toneleie og klesdrakt. I møte mellom to ukjente personer vil i tillegg personlig kjemi spille inn for hvor lett en samtale forløper og hvilke svar som blir gitt. Til tross for dette kom det i alle intervjuene frem synspunkter, holdninger og oppfatninger om den tilrettelagte litteraturen, og hvordan denne litteraturen ble formidlet. I samtlige av intervjuene var tonen god og samtalen fløt lett.

Intervjuerens bakgrunn

I og med at intervjueren påvirker informantene gjennom sin posisjon vil jeg redegjøre for mitt eget ståsted. Jeg er født i 1965 og har hatt min oppvekst på Myre i Vesterålen. Jeg gikk ut av bibliotekhøgskolen i 1990 og jobber nå som biblioteksjef i Sørums kommunen. Siden jeg gikk ut av bibliotekhøgskolen har jeg prøvd ulike deler av bibliotekyrket. Jeg har bl.a. jobbet som bibliotekar ved Det flerspråklige bibliotek, Nasjonalbiblioteket og pasientbibliotek. Jeg har tilleggsutdannelse i flerkulturell forståelse, jeg tok dette som deltidsstudent fra 1999/2001. Jeg

har interesse for det flerkulturelle feltet og det farger nok min måte å stille spørsmål og hvilke innfallsvinkler jeg velger til stoffet.

Jeg har en del fellestrekk med de informantene jeg intervjuet som kjønn, yrke og til en viss grad alder. Min alder ligger mellom aldersgruppene jeg intervjuer. Jeg har delvis lik utdanningsbakgrunn som de bibliotekansatte jeg intervjuet. Det gjør at jeg får et slags kollegialt forhold.

Jeg opplevde det som nokså enkelt å få til intervju med ansatte, og det tror jeg beror på at vi representerer samme yrke. Det virker som det var en forståelse for problematikken. Min erfaring som bibliotekansatt spiller inn når jeg intervjuer og gjør avtaler. Jeg behersker kodene og vil ha mindre behov for utfyllende forklaringer på hverdagen i et bibliotek. Dette er både et pluss og et minus, fordi ting kan blir tatt for gitt og begge kan tro at de har samme oppfatning og dermed ikke gå dypt nok inn i saken. Selv om yrkesbakgrunnen er lik kan to ulike personer se helt forskjellig på ting, men kanskje tro at de er enige fordi det er mye innforstått kunnskap. Lengden på min praksis som bibliotekar spiller nok også inn som på hvordan jeg vurderer og oppfatter ting.

Teoretiske tilnærminger

Aktuell litteratur

Det er flere tema som peker seg ut som innfallsvinkler til problemstillingen. I første omgang er det forskning om tilrettelagt litteratur, og da spesielt tilrettelagt litteratur for voksne med innvandrerbakgrunn. Her har jeg valgt å gå bredt ut og har sett på forskning om tilrettelagt litteratur generelt, fordi det er lite litteratur om tilrettelagt litteratur til voksne med innvandrerbakgrunn.

Et annet tema er litteratur om voksne innvandreres bruk av biblioteket. Det er relevant, fordi det sier noe om hvilke tjenester som etterspørres. Forskningslitteraturen som er skrevet om dette temaet kan gi et bilde på om tilrettelagt litteratur er et materiale som målgruppen for litteraturen ønsker seg og om voksne innvandrere er gjort kjent med at den eksisterer og kan være relevant for dem. Det kan også bidra til å gi svar på underspørsmålet i problemstillingen: innenfor hvilke rammer og under hvilke betingelser formidles den tilrettelagte litteraturen rettet mot innvandrere?

Forskning på bibliotekarrollen og bibliotekarers syn på litteratur og formidling er relevant for å kunne besvare problemstillingen. I og med at det er oppfatningen til bibliotekarer som er det sentrale i denne undersøkelsen er forskning på bibliotekarer viktig for å kunne dra konklusjoner basert på empirien fra intervjuene.

Forskning på tilrettelagt litteratur

Det er utkommet lite litteratur som går på bibliotekarers bruk og oppfatninger av tilrettelagt litteratur. I Norge er det utkommet rapporten *Hvis de ikke blir markedsført, så blir de bare stående der : en evaluering av Leser søker boks biblioteksrettede virksomhet* (Aga, Mossige, Hoel 2006). Rapporten er en undersøkelse av 17 leser søker bok bibliotek og 16 kontrollbibliotek som er utført av Lesesenteret, Universitetet i Stavanger. Undersøkelsen tar bl.a. for seg holdningene til informantene når det gjelder den tilrettelagte litteraturen, her sies det følgende:

”Under arbeidet med undersøkelsen så vi tidlig at det er store forskjeller i holdningene til den tilrettelagte litteraturen blant dem som svarte på telefonen. Noen virket positive og aktive, det vil si at de er opptatt av å

fremme den lettleste litteraturen gjennom markedsføring, og er proaktive i forhold til brukerne. [...] Andre var velvillig innstilt til tilrettelagt litteratur og stilte den fram i hyllene, men uten at de følte at det var deres plikt å markedsføre denne litteraturen i eller utenfor biblioteket. Noen var passive, og hadde ikke fokus på den tilrettelagte litteraturen i det hele tatt. Den siste gruppen var enten direkte negativ (mente at den tilrettelagte litteraturen er kjedelig og at ingen leser den) eller var preget av dårlig samvittighet ("vi burde ha gjort noe, men har ikke ressurser"), eller hadde ikke tilrettelagt litteratur fordi det ikke var etterspørsel og de var dermed heller ikke opptatt av den." (Aga et. al 2006).

Holdninger, oppfatninger og formidling av tilrettelagt litteratur fra denne rapporten er absolutt relevant å sammenligne med funn som jeg gjør i min masteroppgave. I denne rapporten er det mye materiale som er gjenkjennbart fra intervjuene som jeg gjorde. Materialet i rapporten avdekker bibliotekansattes holdninger til den tilrettelagte litteraturen og det igjen gir et bilde av formidlingen. Jeg er ute etter å vite hvilke holdninger de bibliotekansatte har til den tilrettelagte litteraturen som retter seg mot målgruppen voksne innvandrere. Rapporten som evaluerer Leser søker boks biblioteksrettede virksomhet undersøker ikke enkelte målgrupper for litteraturen, men tar for seg den generelle holdningen til den samlet under ett. Til tross for at rapporten ikke er spesifisert på målgrupper er det mye bakgrunnsmateriale og hente her for å belyse mine funn.

I Sverige har Stina Dahlberg skrevet en masteroppgave om bibliotekarers formidling av svensk lettlest litteratur som tilsvarende den norske tilrettelagte litteraturen. Hun har intervjuet svenske bibliotekarer på seks ulike folkebibliotek i løpet av våren 2007. Hennes undersøkelse omfatter den totale utgivelsen av tilrettelagt litteratur gjennom de seneste tiårene og er ikke rettet mot en spesiell målgruppe. I og med at oppgaven ligger tett opp til det jeg undersøker i Norge, så kan Dahlbergs oppgave være et sammenligningsgrunnlag for min undersøkelse. I oppsummering av oppgaven sier hun følgende:

"Resultatet visade att LL-böcker ofta är ett eftersatt område på biblioteket. Dette beror delvis på att det inte alltid fins någon som är ansvarlig för denna litteraturform. Studien visade också att bibliotekarierna hade dålig kunnskap om LL-böckernas användningsområden och den breda och differentierade målgruppen. Till stor del förklarades detta genom resursbrister, men det visade även att bibliotekariernas personliga interesse och engagemang för LL-böckerna är en avgörande faktor för att förmedlingsarbete ska fungera" (Dahlberg 2007 s. 2).

I Dahlbergs masteroppgave kommer holdningene til de svenske bibliotekarene frem. Funnene fra masteroppgaven (Dahlberg 2007) og undersøkelsen av Lesesenteret i Stavanger (Aga et. al 2006) er gjenkjennbart i forhold til mine funn. Til sammen vil disse rapportene fra bibliotekene være en basis for å se mine funn i en større sammenheng.

Torill Storvestre har jobbet med norskopplæring av voksne innvandrere. Hun har skrevet en rapport for Leser søker bok. Den omhandler hvilke tilrettelagte bøker som egner seg for målgruppen. Rapporten har også utdrag av svar fra spørreskjema som hun har stilt til lærere og elever om hva de synes om forskjellige tilrettelagte bøker. Storvestres rapport kan brukes som grunnlag for drøftinger av informantenes svar, både når det gjelder hva de synes om den tilrettelagte litteraturen og hvordan de velger å formidle den.

Formidling og prioriteringer

Når det gjelder bibliotekarers syn på litteratur og formidling, har Jofrid Karner Smith utgitt doktoravhandlingen *Mellom elite og publikum : Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek* (2002). Denne avhandlingen handler ikke om litteratur som retter seg mot spesielle brukergrupper, men tar for seg vanlig skjønnlitteratur. I avhandlingen blir bibliotekarenes holdninger og synet på bibliotekets samlinger belyst. Det som kommer frem mener jeg også er relevant for å kunne si noe om bibliotekarers holdninger til den tilrettelagte litteraturen. I følge svarene fra bibliotekarene i avhandlingen til Smith kom det frem at de er opptatt av å formidle en så bred samling som mulig. ”Å utvikle et best mulig tilbud til flest mulig brukere er en uttalt ambisjon hos alle informantene. Ytringene som berører dette temaet synes å gi ekko av biblioteklovens normgivende formulering om at folkebibliotekene skal representere et tilbud til alle innbyggere” (Smith 2002 s. 262).

Ettersom bibliotekarene er interessert i å gi et tilbud til flest mulig brukere er det naturlig å tenke at tilrettelagt litteratur er en del av tilbudet. Tilrettelagt litteratur er beregnet for brukere som har behov for et litteratur tilbud som de ikke får dekket gjennom den ordinære samlingen.

Samfunnet legger få føringer på biblioteket, og det er ikke nedfelt i forskrifter eller lover at enkelte grupper av befolkningen skal prioriteres. Bibliotekloven sier derimot at det skal gis et tilbud til alle innbyggere. I praksis vil et slikt ambisiøst mål gjøre at det i hverdagen vil være oppgaver som blir prioritert fremfor andre. Loven sier heller ingenting om hvor omfattende et tilbud skal være, det er det helt opp til det enkelte bibliotek å avgjøre. Hva som blir satsningsområdene og de førende strategier bestemmes i stor grad innad i egen organisasjon. ”Det norske folkebiblioteksystemet er i hovedsak sektorens eget verk. Det er ikke kjempet fram av noen politisk eller folkelig bevegelse, på samme måte som for eksempel enhetsskolen eller sosial- og helsevesenet”(Audunson 2001 s. 209). Derfor kan en si at det i stor grad blir

helt opp til bibliotekene selv om de velger å satse på tjenester som tilrettelagt litteratur overfor voksne med innvandrerbakgrunn. Tjenester kan utøves på flere nivåer og det gjelder også denne. De bibliotekansatte velger selv hvilket nivå de skal legge seg på, om de bare skal stille samlingen til rådighet eller om de aktivt skal formidle den tilrettelagte litteraturen.

Formidling av litteratur har etter at den nye teknologien blitt tatt i bruk ikke vært så mye omtalt. ”Av ulike årsaker er litteraturen og litteraturformidlinga blitt et uspenkende felt for folkebibliotekene. Dette henger sammen med den sterke fokuseringa på ny teknologi. En annen årsak er at folkebibliotekene i sin iver etter å legitimere seg forsøksvis profilerer seg som informasjonssentra” (Tveit 2004 s. 10). I den siste tiden har denne trenden snudd noe og formidling har igjen blitt mer aktuelt. Bibliotek har begynt å tilby formidling av bøker fra samlingen som for eksempel litteraturkafeer, hvor folk kan komme og høre om litteratur en time til en fast tid i uken. I ulike arrangement som biblioteket har formidles det forskjellige deler av bibliotekets samling.

Folkebiblioteket skal gjennom sin virksomhet være attraktive slik at folk gjerne kommer og benytter tjenesten samtidig som de skal begrunne sine valg overfor samfunnet. Det kan i en slik situasjon oppstå en interessekonflikt mellom valg og begrunnelser som bibliotekarene tar, og det brukerne og politikerne forventer. Ragnar Audunson formulerer denne konflikten slik: ”Bibliotekarene har tradisjonelt vektlagt folkeopplysningsoppgavene og bibliotekenes heroiske rolle som forkjemper for demokrati og likhet. Men ser brukerne og politikerne heller bibliotekene som en del av det lokale underholdnings- og fritidstilbudet?” (Audunson 2001 s. 211). Selv om undersøkelsen til Audunson er snart 10 år gammel, er det fortsatt en interessekonflikt i forhold til hva bibliotekene skal tilby. Åse Kristine Tveit peker også på at etterspørsel er viktig for bibliotekene. Hun sier følgende: ”Folkebibliotekene har i de seinere år blitt langt mer etterspørselstyrt i krav om høge utlåns- og besøkstall for å legitimere egen virksomhet” (2004 s. 18). I de siste årene har det skjedd en endring mot et mer brukerorientert tilbud. Folkebibliotekene tilbyr mer underholdningslitteratur. Filmer og spill er kommet inn som et tilbud. Folkebibliotekene deltar også mer aktivt ute med for eksempel å tilby tjenester ved ulike festivaler i Norge. Disse nye tjenestene er attraktive tjenester som markedsfører biblioteket utad. Med en tjeneste som tilrettelagt litteratur stiller det seg annerledes. Tilrettelagt litteratur er ikke etterspurt som tjeneste og er i kategorien tjeneste som bibliotekene bør ha for å kunne oppfylle kravet om å gi et tilpasset tilbud til alle.

I et forsøk på å dekke mange områder vil det helt naturlig være noen områder som blir nedprioritert. Bruken av utlånsstatistikk, besøksstatistikk og antall besøkende til ulike arrangement som bibliotekene har, er en del av det som danner grunnlaget for prioriteringer. I arbeidet med å øke budsjettet både når det gjelder materiell og personale brukes statistikk for å begrunne valgene. Tilbud av tilrettelagte bøker til voksne med innvandrerbakgrunn er kanskje ikke det som gjør mest utslag på statistikken. Dermed kan denne typen oppgave lett tape i kampen om prioriterte oppgaver og havne langt ned på listen. Bibliotekene vektlegger sine tilbud ulikt, noen oppgaver markedsføres bredt og personalet setter seg godt inn i fagområdet. Andre tilbud stilles til rådighet uten at personalet har satt seg godt inn i området eller markedsføringen er særlig stor. Her varierer det fra folkebibliotek til folkebibliotek. Eksempel på slike tilbud kan være lokalhistorie, bildebaser og tilrettelagt litteratur.

Litteraturformidling er en viktig oppgave når det gjelder tilrettelagt litteratur for å gjøre den kjent og øke bruken av den. Hva som er sentralt i formidlerens rolle kan sammenfattes på følgende måte: ”Litteraturformidlerens rolle omfatter både faglige kunnskaper om litteraturen som tilbys, og en evne til å artikulere denne kunnskapen i en form som er tilpasset den enkelte leser eller gruppen av lesere en står overfor, på en slik måte at det skaper leselyst” (Tveit 2004 s. 34). Dersom den tilrettelagte litteraturen skal formidles bra til voksne med innvandrerbakgrunn betyr det at bibliotekansatte må ha god innsikt i litteraturen og brukergruppen. For å skape entusiasme må en ha fagkunnskap og interesse for området.

Litteraturformidling er en del av folkebibliotekenes oppgaver, men den utføres på ulike måter. Jens Thorhauge retter kritikk mot måten enkelte bibliotekarer formidler litteraturen på. Han påpeker at det er viktig at bibliotekene stiller et bredt materiale til rådighet og inntar en aktiv rolle i forhold til formidling. Det vil øke bruken av samlingen og i tillegg få frem bredden. Thorhauge sier at den nøytrale og selvutslettende bibliotekar er en dårlig kulturformidler. ”En kvalitetspræget formidling består i at fastholde den viden biblioteket besidder om brukernes livssituationer og formidle i forhold til dem” (Thorhauge 1989 s. 109-110). Det vil si at god kunnskap om brukerne og litteraturen vil gi mest mulig målrettet formidling. For den enkelte låner vil det bety at de vil få et produkt som er skreddersydd.

Formidling av litteratur er en oppgave som blir vektlagt i offentlige dokumenter, men også av de bibliotekansatte selv. I avhandlingen til Jofrid Karner Smith sier bibliotekarene at det er viktig med formidling av skjønnlitteratur. ”Bibliotekarene betrakter formidling av skjønnlitteratur som en vesentlig del av folkebibliotekenes virksomhet. Til sammen 97 % sier

seg helt eller stort sett enig i utsagnet Formidling av skjønnlitteratur er en viktig oppgave for folkebibliotekene” (Smith 2002 s. 127). Tilrettelagt litteratur er også en del av dette bildet fordi samlingen består av både fag- og skjønnlitteratur.

Innvandrerens bruk av biblioteket

Personer med innvandrerbakgrunn bruker biblioteket ofte, og er en brukergruppe som stadig øker. Det ser også ut til at forskning på innvandrere som bibliotekbrukere har blitt mer aktuell.

² For noen år tilbake var situasjonen en helt annen og innvandrers bruk av bibliotek var ikke det som vakte mest interesse. Vaagan som har forsket på feltet sier at det kan være flere grunner til dette, og nevner følgende: ” I en undersøkelse undertegnede foretok i 2003 fremkom det at det flerkulturelle har relativt lav verdi som profesjonsverdi blant norske bibliotekarer” (Vaagan 2006 s. 28). Rekdal er inne på samme spor og sier følgende: ”Men på tross av at en meget stor andel av bibliotekbrukerne kommer fra nye minoriteter, klager mange bibliotekarer som betjener nye minoriteter over at det å betjene brukerne fra minoritetene regnes som en oppgave for spesielt interesserte og ikke som en vanlig del av virksomheten for enhver bibliotekar” (Rekdal 2005 s.17). Resultater fra min undersøkelse viser også at selv om det forskes mer, så er dette fortsatt et område som majoriteten av de bibliotekansatte kjenner lite til. Ansvar for tilbudet til innvandrere er gjerne skilt ut som et eget spesialområde som ivaretas av en ansatt. Dette var situasjonen i alle bibliotekene i min undersøkelse.

I 2001 ble det i Danmark gjort en undersøkelse om etniske minoriteters bruk av biblioteket. Undersøkelsen ble kalt *Frirum til integration* (Statsbiblioteket, Odense centralbibliotek, Århus kommunes biblioteker 2001) og handlet om hvordan innvandrerne brukte bibliotekets tjenester og samlinger. I undersøkelsen ble det skilt mellom aldersgrupper, kjønn og språkgrupper. Undersøkelsen tok for seg dagens bruk av biblioteket, men i tillegg ble brukerne spurt om hva de ønsket seg av materiale, personal og aktiviteter i regi av biblioteket. Resultatene var at etniske minoriteter var store brukere av biblioteket. ”De adspurgte benytter biblioteket markant mere end brugerne som helhed. For alle aldersgrupper gælder at de fleste kommer enten alle dage eller 1-2 dage om ugen” (Statsbiblioteket. Odense centralbibliotek,

² Place prosjektet ved høyskolen i Oslo er et signal om dette. Prosjektperioden for dette prosjektet er fra 2007-2011 og et av områdene som det nå forskes på, er folkebiblioteket som en lavintensiv møteplass i en flerkulturell tid.

Århus kommunes biblioteker 2001 s. 12). Det som kom frem av funn samsvarer med norske undersøkelser. Her viser det seg at innvandrere er langt oftere på biblioteket enn etniske nordmenn.

I undersøkelsen *Frirum til integration* viste det seg også at etniske minoriteter bruker biblioteket på en annen måte enn det danskene gjør. ”Medens befolkningen som helhet fortrinnsvis benytter biblioteket til at låne skøn- og faglitteratur samt musikk og i mindre grad benytter bibliotekets øvrige tilbud, er de etniske minoriteters bruk af biblioteket mere jævnt fordelt. De søger information, inspiration, underholdning samt bøger til støtte i utdannelsestituationen” (Ibid). Selv om dette er en dansk undersøkelse gir den et godt bilde av en brukergruppe som benytter seg av større deler av bibliotekets tilbud og som er der oftere enn majoriteten av befolkningen. I følge et av funnene fra den danske undersøkelsen, ønsker innvandrerguppen bøker som støtte i sin utdanningsituasjon. Dette stemmer godt overens med det som informantene i min undersøkelse sier, om at innvandrere ønsker seg støttelitteratur.

Statistisk sentralbyrå har gjennom flere år utgitt en årlig rapport om nordmenns kultur- og mediebruk. I 2009 ble det for første gang samtidig gjennomført en tilsvarende undersøkelse av personer med innvandrerbakgrunn i alderen 9-59 år. Utvalget i undersøkelsen var inndelt i tre grupper etter landbakgrunn³. I undersøkelsen viste det seg at de med innvandrerbakgrunn fra Asia og Afrika hadde vært mest på biblioteket. De hadde i gjennomsnitt vært 15,9 ganger i året, mens befolkningen i Norge var 9,9 og innvandrere fra EU/EØS, USA, Canada og Australia var 11,1. Et av temaene i undersøkelsen var boklesning, og her var resultatet følgende: ”Blant dem som leser bøker en gjennomsnittsdag er det flest i alle de tre landgruppene som leser romaner eller noveller. Likevel er andelen større blant befolkningen i Norge enn blant de andre to gruppene. Lavest er andelen blant dem med innvandrerbakgrunn fra Asia /Afrika med flere. Til gjengjeld har de en høy andel boklesere som leser sakprosa barne-/ungdomslitteratur ” (Vaage 2009 s. 33) Undersøkelsen viste også at blant bokleserne hadde sist leste bok vært på norsk ”Men, mens denne andelen var 84 prosent blant befolkningen i Norge, var den atskillig lavere i de to andre gruppene. Blant dem hadde mer enn 40 prosent lest boka på et annet språk enn norsk” (Vaage 2009 s 34). Dermed kan en si at denne norske undersøkelsen bekrefter funn i den danske undersøkelsen, *Frirum til integration*

³ En gruppe er de med innvandrerbakgrunn fra Asia/Afrika, Latin-Amerika og Europa utenom EU/EØS, en annen er innvandrere fra EU/EØS, USA, Canada og Australia. Tall fra disse to gruppene sammenlignes med tall for befolkningen i Norge.

i 2001. Her viser det seg at de etniske minoritetene benytter seg av biblioteket i større grad enn det norske gjennomsnittet, men de benytter biblioteket på en annen måte. Det kan virke som innvandrere benytter biblioteket mer som en møteplass der de bruker datamaskiner og bibliotekets materiale som tidsskrifter og aviser mens de er der. Gruppen sett under ett leser mindre skjønnlitteratur enn gjennomsnittet, men derimot leser de en god del sakprosa.

Kompetanse og profesjonsendring

Kompetanse og profesjonsendring i bibliotekfeltet er en del av bakgrunnen for å kunne vurdere temaer som knytter seg til innvandrerbefolkningen, der den tilrettelagte litteraturen er et av disse. Generelt har det å jobbe med temaer knyttet til personer med innvandrerbakgrunn blitt sett på som et spesialområde for bibliotekarer. Vanlig dagligdagse oppgaver som katalogisering og innkjøp av bøker har ofte blitt regnet som noe de fleste bibliotekarer behersker, men når det kommer til tilbud for enkelte brukergrupper har bibliotekene ofte skilt ut dette som et eget ansvarsområde. I dag er det fortsatt slik at kompetansen på nye brukergrupper i biblioteket er ganske lav. Rekdal ser spesielt dette som en utfordring for bibliotekene:

”Denne avgrunnen av forskjell mellom den selvfølgelige kompetansen på majoritetskulturen og den nesten totale mangelen på kompetanse på minoritetskulturer - selv for minoritetskulturer som utgjør relativt store deler av befolkningen – er et generelt problem som ikke bare berører bibliotekene. Men med en så stor andel av brukere fra ulike minoritetskulturer som bibliotekene har, er det kanskje et større problem for bibliotekene enn for andre kulturinstitusjoner” (Rekdal 2005 s. 22).

I og med at innvandrere som brukergruppe er i sterk vekst vil utfordringen bli enda større i fremtiden. Undersøkelsene som er gjort på innvandrere viser at de benyttet biblioteket på en annen måte enn etniske nordmenn og de låner mer film og sakprosa enn de låner etterspurt skjønnlitteratur. I rapporten *Bibliotek 2014* (ABM-utvikling 2006b) blir det fremhevet at det er viktig at bibliotekene skaffer seg kompetanse på dette området. ”Et kvalitativt godt bibliotektilbud til de ulike minoritetsgruppene forutsetter bibliotekfaglig og kulturfaglig kompetanse, og også i økende grad sosialfaglig kompetanse” (ABM-utvikling 2006b s. 208).

Formidling av litteratur til innvandrere er et område som har vært i endring fra bibliotekene begynte å kjøpe inn litteratur på andre språk på 1970-tallet. Frem til slutten av 1990-tallet var trenden å sette seg inn i brukernes kultur og i tillegg gi et tilbud av litteratur på forskjellige

morsmål. Nå er derimot målsetningen å få til en best mulig integrering av innvandrere og flyktninger. Denne utviklingen har ført til at det har kommet mer bøker og språkkurs som går på at innvandrerne skal lære seg norsk og få en forståelse av den norske kulturen.

Oppbyggingen av tjenesten Bazar gjennom Det flerspråklig bibliotek kom på slutten av 1990 tallet og er et tilbud som legger vekt på integrering. Gjennom den tilbys blant annet offentlig informasjon om det norske samfunn og det gis boktips til innvandrere som vil lære seg norsk. I rapporten *Bibliotek 2014* (ABM-utvikling 2006b) oppsummeres den nye trenden på følgende måte: ”Det stilles større krav enn tidligere til innvandrere mht. integrering og mestring av det norske språket og kunnskap om det norske samfunnet” (s. 204). I Danmark har det vært en lignende omlegging. Det ble i 1996 satt i gang et prosjekt etter at det hadde vært en kritisk gjennomgang av innvandrertjenesten. Nye måter å tenke på ble utviklet og faggruppens professionelle identitet skiftet fra å være invandrerbibliotekar til å bli integrasjonsbibliotekar. De nye tankemåtene gikk på å få til spesifikke formidlings og læringsformer rettet mot målgrupper. Når det gjaldt brukerne ble de ikke lenger betraktet som representanter for en kultur, men som en del av det danske samfunn. I Danmark ønsket man følgende for målgruppen ”Hva angår migrasjonsgrupperne ønskede man således at oppgradere deres informasjonskompetence gjennom undervisning, vejledning eller andre former for læring” (Weisberg, Elbeshausen 2006 s. 156). I og med at trenden er at innvandrere skal lære seg best mulig norsk og få god innsikt i det norske samfunn, er materiale som tilrettelagt litteratur en del av dette bildet. Det betyr at flest mulig av de bibliotekansatte bør ha god kompetanse på brukergruppen og hva som etterspørres. I tillegg bør de ha kjennskap til litteratur som kan være et godt hjelpemiddel for å øke norskkunnskapene.

I denne delen av oppgaven vil bibliotekene og informantene bli presentert. Alle er anonymisert og har fått fiktive navn. Omtalen av brukergruppen og det enkelte bibliotek bygger på utsagnene til informantene i denne undersøkelsen. I presentasjonen av målgruppen for hvert enkelt bibliotek har jeg vektlagt å få frem hvordan brukerne fordeler seg aldersmessig, om de har lang eller ingen utdanning, hvilket kjønn som er mest representert og hvilke etniske grupper som kommer til det enkelte bibliotek.

Informanter:

Berit

Berit er 56 år og ansatt som biblioteksjef i et middels stort bibliotek. I tillegg til lederfunksjonen er hun ansvarlig for hele tilbudet som retter seg mot voksne. Tilrettelagt litteratur og ansvaret for de ulike målgruppene inngår i jobben.

Andre arbeidsoppgaver ved biblioteket er delegert til andre ansatte.

Anne

Anne er 61 år og ansatt som bibliotekar ved et middels stort bibliotek. Hennes primære arbeidsoppgaver er tilrettelegging av tilbudet som retter seg mot voksne innvandrere, det innbefatter innkjøp, katalogisering og informasjon. I tillegg omfatter det bl.a. bestilling av enkelttitler og depoter på ulike morsmål fra Det flerspråklige bibliotek. Anne er ikke ansvarlig for tilbudet av tilrettelagt litteratur. Denne arbeidsoppgaven er lagt til en annen person i biblioteket, men Anne holder seg likevel orientert om det som kommer av tilrettelagt litteratur som berører innvandrerguppen.

Inger

Inger er 61 år og ansatt som bibliotekar ved et middels stort bibliotek. Hennes arbeidsoppgave er å jobbe med tilrettelagt litteratur som retter seg mot ulike målgrupper. Inger katalogiserer, kjøper inn og ivaretar informasjon om litteraturen og tilbudet til leseombud, organisasjoner og frivillige lag og foreninger som har en naturlig tilknytning til brukergruppene. Arbeidet med tilrettelagt litteratur til voksne med innvandrerbakgrunn er en del av jobben, men hun har ikke

ansvaret for resten av tilbudet til innvandrere. For å få best mulig oversikt over målgruppen voksne innvandrere er hun avhengig av samarbeidet med kollegaer.

Linda

Linda er 36 år og ansatt som avdelingsleder på en liten filial. Det er få ansatte her så hun deltar i de fleste arbeidsoppgavene. Hun er den som kjøper inn og setter ut den tilrettelagte litteraturen på hylla. Linda informerer om litteraturen til en ansatt som er ansvarlig for fritidstilbudet til spesielle brukere med psykisk og fysisk funksjonshemming. Denne personen er en gang i uka i biblioteket og har faste opplesninger til sine brukere og benytter den tilrettelagte litteraturen.

Bente

Bente er 50 år og ansatt som bibliotekar på et stort bibliotek. Gjennom de siste 4-5 årene er hun den som har hatt ansvaret for tilbudet til innvandrere. Nå har hun gått over i en annen stilling og gjør andre arbeidsoppgaver på voksenavdelingen. Selv om hun ikke lenger er ansvarlig for tilbudet til innvandrere, så formidler hun fortsatt tilrettelagt litteratur til innvandrergupper som kommer fra voksenopplæringen og får omvisning i biblioteket.

Anita

Anita er 47 år og ansatt som bibliotekar på et stort bibliotek med ansvaret for tilbud til innvandrere og flyktninger. Hun jobber med litteratur og omvisninger til målgruppen. Det er derimot en annen person som er ansvarlig for tilrettelagt litteratur. Derfor samarbeider hun med denne personen, slik at hun lettere kan holde seg oppdatert på hva som kommer ut av ny tilrettelagt litteratur som kan være aktuell for innvandrere.

Monica

Monica er 35 år og ansatt som avdelingsleder ved et stort bibliotek. Hun har det overordnede ansvaret for den tilrettelagte litteraturen. Monica er den som skriver rapporter, sørger for at det blir organisert møter og sjekker hvordan litteraturen blir benyttet. Oversikten over brukergruppene og hvilke tilbud som biblioteket gir, er det også hun som sitter med.

Ragnhild

Ragnhild er 65 år og ansatt som avdelingsleder på en filial ved et stort bibliotek. Hun har det overordnede ansvaret og har delegert ut ulike utgaver som tilrettelagt litteratur og arbeidet

med ulike målgrupper som benytter tilbudet. Ragnhild jobber lite med praktisk bibliotekarbeid.

Astrid

Astrid er 59 år og ansatt som bibliotekar ved en filial på et stort bibliotek. Hun har hovedansvaret for den tilrettelagte litteraturen og de ulike målgruppene for den. Astrid følger opp leseombudene og har omvisning med språkgrupper som kommer fra voksenopplæringen. Hun skriver halvårsrapporter som sendes til Leser søker bok.

Bibliotek:

Bibliotek Sør

Bibliotek Sør er et bibliotek med 6,76 årsverk. De skal dekke et stort arbeidsområde derfor har hver enkelt ansatt mange oppgaver. Biblioteket er representert med en informant i denne undersøkelsen. Informanten har ansvaret for tilrettelagt litteratur og tilbudet til voksne med innvandrerbakgrunn. I tillegg har hun ansvaret for det totale tilbud til voksne og det overordnede administrative ansvaret.

Kommunen har stor tilflytting av folk med innvandrerbakgrunn. De fleste av disse har kommet til Norge som flyktninger og har vært bosatt i andre kommuner der saken deres har blitt ferdigbehandlet. Det er ikke asylmottak i kommunen eller i nærområdet. De fleste innvandrere som benytter biblioteket er fra Somalia, Kosovo og kurdere fra Tyrkia. I tillegg begynner det å komme folk med bakgrunn fra forskjellige afrikanske land. I følge informanten spenner utdanningsnivået på brukerne fra de med høy utdanning til de som ikke har noen skolegang. Hovedvekten av brukerne har lav utdanning.

Hyppeggheten og antallet innvandrere som bruker biblioteket varierer. Det kan komme veldig mange i en periode og plutselig er det bare noen få uten at informanten kan si årsaken til dette. Av bibliotektilbud er internett den tjenesten som benyttes mest av målgruppen. Når det gjelder utlån av litteratur, bestiller biblioteket inn litteratur på ulike morsmål fra Det flerspråklige bibliotek. Hovedvekten av bestillingene er enkelt titler, mens det tidligere var mest depoter. Det etterspørres lite litteratur på norsk fra målgruppen.

Bibliotek Øst

Bibliotek Øst er et mellomstort bibliotek med 11,2 årsverk. Her er oppgavene knyttet til tilrettelagt litteratur og morsmåslitteratur fordelt mellom to personer. En er ansvarlig for tilrettelagt litteratur og for de ulike målgruppene for litteraturen, med unntak av målgruppen voksne med innvandrerbakgrunn. Den andre personen er ansvarlig for morsmåslitteratur til målgruppen voksne innvandrere.

I følge informantene kommer det mange innvandrere med ulik etnisk bakgrunn til biblioteket. Brukergruppen er sammensatt og det varierer fra folk med lang botid i Norge til flyktninger som nettopp har ankommet. Den største brukergruppen høsten 2009 var somaliere. I nærheten av biblioteket ligger et flyktningemottak og herfra kommer det mange, de fleste av brukerne er menn i alderen rundt 40. Årsaken til denne kjønns og aldersfordelingen er at det høsten 2009 var flest enslige menn som bodde på mottaket. Flesteparten av brukerne med lang botid har bakgrunn fra Pakistan, Russland, Tyrkia og Vietnam. De er de ivrigste lånerne av bøker på morsmålet. I følge informanten varierte utdanningsnivået på innvandrerne som brukte biblioteket fra de høyt utdannede til de som ikke har noen skolegang.

Bruk av internett var det bibliotektilbudet som voksne innvandrere benyttet mest. Det var gjerne lang kø for å komme til bibliotekets datamaskiner. Dette ble i noen grad avlastet ved at brukerne hadde med egne maskiner og benyttet seg av bibliotekets trådløse nettverk. Av utlån fra bibliotekets samlinger, var film det som var mest etterspurt. Utlånet ble dekket gjennom bibliotekets eget filmtilbud og supplert med innlån fra Det flerspråklige bibliotek. Ordbøker, ”Bergenstesten”⁴ og norsk kurs er også etterspurt. I tillegg ønsker innvandrere å låne eventyr og tegneserier på norsk. De færreste spurte etter litteratur eller lydbøker på norsk.

Bibliotek Sentrum

Bibliotek Sentrum består av et hovedbibliotek med flere filialer. Informantene i denne undersøkelsen er ansatte ved en av filialene. Denne filialen har totalt 6 årsverk. Den ene informanten har en administrativ lederstilling, den andre er bibliotekar med ansvar for tilrettelagt litteratur og målgruppen voksne med innvandrerbakgrunn.

⁴ Bergenstesten er en test som er nødvendig å ta for de som skal ta høyere utdanning i Norge. Innvandrere som ikke kan dokumentere norsk kunnskaper må ta denne.

Filialens største brukergruppe med innvandrerbakgrunn er tamiler fra Sri Lanka. Dernest har de fleste bakgrunn fra Pakistan, forskjellige land i Øst-Europa og Somalia. Til tross for at den største brukergruppen har tamilsk bakgrunn, så er urdu, pakistanernes morsmål det som er mest utlånt. I følge informanten spenner utdanningsnivået på brukerne med innvandrerbakgrunn fra de som har høy utdanning til de som ikke har noen skolegang.

Internett er den bibliotekstjenesten som er mest brukt. Fra samlingen er film det som er mest etterspurt. Biblioteket blir også benyttet som møteplass, hvor brukerne leser aviser og låner bøker.

Bibliotek Vest

Bibliotek Vest består av et hovedbibliotek med flere filialer. Den ene informanten er ansatt på en av filialene, den andre er ansatt på hovedbiblioteket. Biblioteket har totalt 46,8 årsverk og filialen har 2,5 årsverk.

På hovedbiblioteket er ansvaret for tilrettelagt litteratur og tilbudet til voksne med innvandrerbakgrunn delt mellom to ansatte. Filialen i denne undersøkelsen har ingen deling av disse arbeidsoppgavene. Den ene informanten har en administrativ lederstilling, mens den andre er bibliotekar med ulike arbeidsoppgaver på hovedbiblioteket. Bibliotek Vest er ikke *Bok til alle bibliotek*. Dette gjelder både hovedbiblioteket og filialen. I denne undersøkelsen er det kun dette biblioteket som ikke er medlem, men hovedbiblioteket har tidligere vært Bok til alle bibliotek.

Hovedbiblioteket ved bibliotek Vest

Til hovedbiblioteket kommer det voksne med bakgrunn fra mange deler av verden. Sammensetningen gjenspeiler seg i etterspørselen, de mest etterspurte språkene høsten 2009 var somali, persisk og arabisk. Hvilke språk som er mest etterspurt endrer seg stadig ut fra hvilke konflikter som foregår rundt i verden.

I følge informanten spenner utdanningsnivået på brukerne med innvandrerbakgrunn fra de som har høy utdanning til de som ikke har noen skolegang.

Filial ved bibliotek Vest

De gruppene med innvandrerbakgrunn som brukte filialen mest høsten 2009 var voksne fra kurdiske områder i Tyrkia og voksne med bakgrunn fra Somalia. Flesteparten av brukerne har vært bosatt i Norge i mange år. I følge informanten varierte utdanningsnivået på bibliotekbrukerne fra de høyt utdannede til de som ikke har noen skolegang.

Bibliotektjenesten som voksne med innvandrerbakgrunn benyttet seg mest av var internett. Derne leste de norske aviser og lånte bøker på norsk, og da gjerne bøker som handlet om innvandrere, for eksempel romanen: *Tett inntil dagene* av Mustafa Can. For å gi et litteraturtilbud på ulike morsmål, bestilte filialen inn depoter av barnebøker på tyrkisk, kurdisk og somalisk, men opplevde at dette ble lite utlånt, særlig gjaldt det somalisk.

Bibliotek Nord

Bibliotek Nord har totalt 30 årsverk som består av et hovedbibliotek med flere filialer. På hovedbiblioteket er ansvaret for tilrettelagt litteratur og tilbudet til voksne med innvandrerbakgrunn delt mellom to personer.

Informantene i denne undersøkelsen er to ansatte på hovedbiblioteket. Den ene har en administrativ lederstilling og den andre er bibliotekar med ansvar for tilbudet til voksne innvandrere.

Brukerne kommer fra mange ulike deler av verden. I nærområdet til biblioteket ligger det asylmottak, og dette påvirker sammensetningen av gruppene som kommer. I følge informantene spenner utdanningsnivået på lånerne fra de med høy utdanning til de med lite eller ingen skolegang.

Voksne med innvandrerbakgrunn benytter seg mye av internettilbudet når de er på biblioteket. Av utlån fra samlingen er film det som er mest populært. Ellers er støttelitteratur som ordbøker og opplæringsbøker mye brukt av de som deltar i undervisningsopplegg via voksenopplæringen. Det er lav etterspørsel etter norsk litteratur. De som ønsker å låne bøker vil heller ha det på sitt eget morsmål. Derfor bestiller biblioteket opp depoter fra Det flerspråklige bibliotek på mange ulike språk.

I dette kapitlet presenterer jeg funn fra intervjuene med 9 bibliotekansatte. Funnene vil jeg drøfte og analysere opp mot tidligere forskning. Gjennom presentasjonen og analysen vil jeg gi svar på problemstillingen: Hvilke holdninger har bibliotekansatte til den tilrettelagte litteraturen som er rettet mot innvandrere?

Hva legger bibliotekansatte i begrepet tilrettelagt litteratur?

Organisasjonen Leser søker bok har en sentral rolle i produksjon og informasjon knyttet til tilrettelagt litteratur. De distribuerer bøkene til bibliotekene, og de sender ut informasjon om litteraturen og målgruppene. Definisjoner for tilrettelagt litteratur som egner seg for de ulike målgruppene er en del av denne informasjonen. ”Litt å lese” er definisjonen som organisasjonen har for målgruppen som omfatter voksne med innvandrerbakgrunn. Den lyder slik: ”All tekst er meir eller mindre vanskeleg. Bøker med litt å lese formidlar budskap på ein språkleg tilgjengeleg måte, utan at innhaldet er spesielt enkelt. Bøker med litt å lese tilpassar seg til dømes for uvande lesarar, folk med dysleksi, ADHD eller eit anna morsmål” (Leser søker bok 2010). Definisjonene brukes i materiale fra Leser søker bok. 7 av 9 informanter i min undersøkelse er mottakere av denne informasjonen fordi de er *Bok til alle bibliotek*.

Når informantene forteller hva de legger i begrepet tilrettelagt litteratur, er det ingen som henviser til definisjonen, ”litt og lese” som er utformet av Leser søker bok. Informantene lager derimot sine egne, som omfatter utforming av språk og layout, i tillegg vektlegger de at litteraturen skal passe til riktig målgruppe. Et eksempel på en slik definisjon er: ”Med tilrettelagt så tenker jeg at det skal være enkel tekst. Kanskje enkelt innhold. Det skal være god linjeavstand og litt luft altså sånn som virker litt innbydende” (Astrid).

Hvorfor informantene lager egne definisjoner er vanskelig å si helt entydig, men noen årsaker kan være: at informantene ønsker å gi en samlebetegnelse på den tilrettelagte litteraturen for alle målgruppene sett under ett, eller at informantene ikke så klart skiller mellom de ulike definisjonene for hver enkelt målgruppe. En annen årsak kan være at informantene ikke har satt seg inn i definisjonene som kommer fra Leser søker bok. Dermed vil informantene ikke benytte disse når de skal forklare hva de selv legger i begrepet tilrettelagt litteratur. Det er

påfallende at ingen av informantene nevner definisjonene som Leser søker bok bruker. Det kan tyde på at bibliotekansatte behandler informasjonsmateriale fra organisasjonen på samme måte som litteraturen. Det vil si at de skummer gjennom for å danne seg et overblikk. En av informantene som henviser til oppdelingen av litteraturen uten å konkret nevne definisjonen sier følgende: ”De har en fin katalog som de utgir på print som vi får hvert år. Og da er jo bøkene inndelt slik at vi kan få en veiledning til hva er til hvilken gruppe” (Berit). Bibliotekene stiller opp og merker litteraturen ut fra veiledningen de får fra Leser søker bok, men de bruker ikke navnene og definisjonene som står i informasjonen når de snakker om tilrettelagt litteratur.

Informantenes definisjoner av tilrettelagt litteratur gjenspeiles i måten de bruker litteraturen. I formidlingen fra den tilrettelagte samlingen, skiller ikke bibliotekansatte mellom de ulike kategoriene. Informantene har definisjoner som er ganske runde og de er ikke spisset inn mot en bestemt målgruppe. Inger sier det på følgende måte: ”Ja da tenker jeg det er enkel tekst som skal formidles slik at den er tilgjengelig for den personen som skal motta det, rett og slett. Det er jo så veldig mange grupper som trenger tilrettelagt” Informantenes forklaring på hva de legger i begrepet er i stor grad rettet inn mot bibliotekets praksis. De er mer opptatt av bruken enn den teoretiske definisjonen. Hvordan bibliotekansatte velger å definere et område kan ha sammenheng med utdanningsbakgrunn og måten å jobbe på. Smith har i sin avhandling sagt en del om hvordan bibliotekarer plasserer seg i det litterære landskap. ”*Bibliotekarer tilhører ikke de gruppene som produserer, utgir og offentlig vurderer litteratur, eller skriver litteraturhistorie, slik som den litterære institusjonens ledende sjikt. Derimot står de i direkte kontakt med publikum, og har mulighet til å påvirke bibliotekets brukere gjennom sin formidling*” (Smith 2002). Ut i fra at bibliotekarer ikke er de som vanligvis vurderer litteratur, men er mer rettet mot bruken av den, blir en noe rund definisjon av tilrettelagt litteratur mer naturlig for de bibliotekansatte. Når en ser på svarene til informantene ser det ut som det å finne en bok til låneren er det viktigste og de virker ikke opptatt av de ulike kategoriene for de tilrettelagte bøkene.

Hvordan vurderer bibliotekansatte den tilrettelagte litteraturen rettet mot innvandrere?

I Jofrid Karner Smiths avhandling kom det frem at bibliotekarer legger vekt på det praktiske i sin vurdering av skjønnlitteratur, selv om bildet ikke er helt entydig. ”Over halvparten av

respondentene angir at behovet for å holde seg yrkesmessig oppdatert er en viktig eller svært viktig begrunnelse for å lese skjønnlitteratur. Men samtidig sier 83 % at behovet for underholdning og avkobling er viktig eller svært viktig” (Smith 2002 s. 112). Selv om Smiths avhandling handler om bibliotekarers vurdering av vanlig skjønnlitteratur og ikke tilrettelagt litteratur, avspeiler det likevel tankemønsteret til bibliotekarer. I min undersøkelse kommer det praktiske frem ved at informantene velger å vurdere tilrettelagt litteratur ut fra hvilken nytte den kan ha. Informantene trekker frem at språket bør være enkelt og at teksten bør bestå av korte setninger, og layouten bør være utformet slik at det blir god linjeavstand så oppsettet blir luftig. I tillegg vektlegges det at innholdet skal være lett å forstå. Temamessig ønsker informantene at litteraturen skal handle om innvandrere fordi de mener målgruppen lettere kan identifisere seg med den. Alle disse kriteriene er praktiske tilrettelegginger som ikke fordrer en nærlesning for å kunne vurdere litteraturen. Ved å sammenligne funnene fra min undersøkelse med undersøkelsen til Smith, kan en si at ved å skimme gjennom litteraturen holder de bibliotekansatte seg yrkesmessig oppdatert. Men de 83 % av bibliotekarer som søker underholdning og avkobling ifølge undersøkelsen til Smith vil kanskje ikke få det gjennom tilrettelagte litteratur. Muligens er det derfor informantene bare skummer gjennom litteraturen og ikke leser den. Den tilrettelagte litteraturen dekker ikke lystlesningen til bibliotekarene. Smith sier følgende om hvorfor bibliotekarer leser skjønnlitteratur: ”Til tross for at det å holde seg orientert om ny skjønnlitteratur inngår i yrkesrollen, innehar den personlige lystlesningen [...] en meget stor plass (Smith 2002 s. 113). Det at lystlesninger er en viktig årsak for bibliotekarers lesning kan innvirke på motivasjonen for lesningen av litteratur som er laget for spesielle brukergrupper, som kanskje ikke er så spennende.

Informantene i min undersøkelse hadde ulike meninger om kvaliteten på den tilrettelagte litteraturen. Det varierte fra de som mente litteraturen var bra, til de som mente at den var alt for dårlig. Oppfatningene gikk på utseende, størrelsen på bøkene og den språklige tilretteleggingen. Det var full enighet om at litteraturen som handlet om innvandrere var den beste og den var også lettest å formidle til målgruppen. Dette fordi det var viktig for målgruppen å kunne identifisere seg med litteraturen.

Vurderingen av tilrettelagt litteratur baserer seg på oppfatningen til informantene der kun 1 av 9 informanter har lest den fra perm til perm. Dette påvirker måten litteraturen blir vurdert på og i neste omgang påvirker det formidlingen. Det kan være vanskelig å skape leselyst når en skal formidle en tekst som en ikke har lest, men der en kun har vurdert den praktiske tilretteleggingen.

Problematikken med at få kjente til innholdet i de tilrettelagte bøkene pekes på i evalueringsrapporten av Leser søker bok. Her kom det frem de samme resultatene som i min undersøkelse som viste at få bibliotekarer leste litteraturen.

”Få av bibliotekarene vi snakket med viste noe om innholdet i de tilrettelagte bøkene. Selv hos de mest entusiastiske og aktive var innholdskunnskap en mangelvare. De eneste bøkene som de kjente innholdet til, var bøker av populære forfattere eller bøker som de hadde lest i ordinær utgave. Vi mener at det er ganske vanskelig å markedsføre/formidle litteratur man ikke kjenner. Man får ikke den samme gløden og iveren i møte med tilhørerne. Det må også være vanskelig å tilpasse litteraturen til den enkelte brukeren når man ikke kjenner innholdet skikkelig. Vi vil tro at utlånet ville gå opp, og at flere lesere ville bli fornøyde, hvis bibliotekarene selv kjente innholdet i de tilrettelagte bøkene (Aga, Mossige, Hoel 2006 s. 17).

I min undersøkelse vektlegger informantene kriterier som ikke krever at litteraturen leses. Informantene vektlegger i liten grad formidling av en god historie som kan være lett og lese, men konsentrerer seg mest om det som kan gi best uttelling i språkopplæringen. Ut i fra denne tilnærmingen kan det være nok å skumme gjennom. Bibliotekansatte som kjenner gruppen som de skal formidle til vil raskt kunne danne seg et overblikk om litteraturen er egnet for dem. Språknivået på gruppene som kommer til biblioteket varierer fra de som ikke kan noe til de som er kommet langt i sin språklige utvikling. Ved å raskt gå gjennom den tilrettelagte litteraturen vil de bibliotekansatte se om denne litteraturen kan brukes. En av informantene som skilte mellom de med og uten utdanning sa følgende: ”Når jeg har disse høyprogresjonsklassene så tar jeg dem gjerne dit for de klarer å velge en del selv. Det er gjerne folk med en del utdanning fra hjemlandet. De med lavprogresjon og lite utdanning de bryr seg lite om dette. Jeg formidler ulikt alt etter nivå og gruppesammensetning” (Anita).

Samtlige av informantene mente at det viktigste kriteriet for tilrettelagt litteratur var at den egnet seg som språkopplæring. Derfor var det viktig at språk og grammatikk var slik at målgruppen fikk best mulig utbytte. Språkopplæringen var grunnen til at 6 av 9 informanter var spesielt fornøyd med kombidokumentet som inneholdt både lyd og tekst. I tillegg til språklig tilrettelegging, var det 7 av 9 som trakk frem tema i boken som et viktig moment i vurderingen. Informantene likte godt at litteraturen handlet om innvandrere fordi de mente det var et tema målgruppen kunne kjenne seg igjen i. Gjenkjennelse mente informantene var noe som gjorde at litteraturen traff leseren bedre og gjorde formidlingen av den enklere. Det kunne også være med å gjøre språkopplæringen lettere.

3 av 9 informanter var opptatt av bokens utseende og mente det var lettere å formidle en bok med et innbydende og fristende cover. De mente at dersom boken så trist og dystert ut så bød det på problemer å få brukerne til å ta den med seg.

Selv om et flertall av de bibliotekansatte mente at den tilrettelagte litteraturen primært ble brukt som språkopplæring og vurderte den på samme måte som de gjør med faglitteratur, vurderte de den samtidig etter skjønnlitterære kriterier. Informantene var opptatt av at bøkene skulle være slik at de økte leselysten, og understreket at når bøkene var tynne og små nærmest som hefter, ble de ikke betraktet som en ordentlig bok. Informantene ønsket seg tilrettelagt litteratur som lignet mest mulig på ordinære fag- og skjønnlitterære bøker. De ønsket at den tilrettelagte litteraturen i minst mulig grad skilte seg fra den ordinære litteraturen. Ved å vurdere litteraturen på denne måten får den tilrettelagte litteraturen en slags dobbelthet over seg. Vurderinger som går på at det skal passe som språkopplæring er vanlige krav som stilles til faglitteratur, mens gjenkjennelse i handlingene er vurderinger som gjøres med skjønnlitteratur. Åse Kristine Tveit understreker i sin bok *Innganger (2004)* at litteraturen ofte fyller flere funksjoner for en leser. ”Tekster er sjelden entydige, og menneskene som leser, kan ofte ha flere tanker i hodet samtidig. Derfor vil heller ikke en tekst fylle bare en funksjon for leseren. Oftest vil flere funksjoner eksistere side om side, men en av funksjonene vil vanligvis dominere” (Tveit 2004 s. 72). For informantene har den tilrettelagte litteraturen flere funksjoner og funksjonen med språkopplæring er den som dominerer, mens underholdning eller gjenkjennelse kommer i tillegg.

Når det gjelder synet på tilrettelagt litteratur, var det 5 av 9 informanter som var kritiske til layout eller tema i den tilrettelagte litteraturen. Det at flertallet har kritiske oppfatninger av denne typen litteratur vil påvirke hvor mye de velger å benytte den. Som en av informantene sier i sin vurdering av litteraturen opp mot bruken av den. ”*Samlingen brukes veldig veldig lite. Det er litt som min kollega sier, hun har mange av omvisningene. Når det er en gruppe med innvandrere så er det såpass lite hun anbefaler. Beklageligvis en samling hun ikke viser frem med stor entusiasme. Det er jo litt synd da. Det er fordi en stor del av det som står der ikke er godt nok*” (Monica). I mange sammenhenger så baserer bibliotekansatte seg på kunnskap fra sine kollegaer. Denne formen for kunnskapsdeling gjøres fordi bibliotekansatte ikke har muligheten til å lese alt og da deler de kunnskap slik at bibliotekansatte oppdaterer hverandre. Dermed vil positive og negative oppfatninger om litteratur spre seg i et kollegium.

Bøkernes layout

Informantene var opptatt av layouten til den tilrettelagte litteraturen. Min undersøkelse viser at 3 av 9 mente at tilrettelagte bøker var for små i størrelsen. De samme informantene mente omslagene var for mørke og at illustrasjonene på forsiden ikke fungerte som informasjon eller noe som fristet brukerne. Informantene mente at utseende på mange av de tilrettelagte bøkene var et hinder for å ønske å låne boken. Berit, en av de som var kritisk, sier om boken *Jeg vil alltid elske Burma* at den nesten ikke har vært utlånt og hun tror det kan skyldes at omslaget ikke er bra.

”Jeg tror kanskje forsiden er helt misvisende for boken jeg, en påfugl. Det hadde kanskje vært bedre om det hadde vært bilde av et menneske. Hva gjør den påfuglen der liksom, hvis du skal formidle boken. I Burma er det kanskje et vanlig dyr, men boken handler jo om en person. Det hadde vært bedre å ha et bilde av han på forsiden da hadde vi skjønt hva den handlet om” (Berit).

Informantene som vurderte layouten var opptatt av at denne litteraturen burde appellere til målgruppen for å gjøre det enkelt å formidle den. Informantenes oppfatning av størrelse og utforming på bøkene påvirker hvordan de formidler litteraturen.

Anne likte ikke måten de tilrettelagte bøkene var utformet på. Hun var lite fornøyd med omslaget og størrelsen på bøkene. Hun sa: *”En del ser så triste ut utenpå. De er så svarte og små, hvorfor er de det? Jeg vet ikke de ser veldig triste ut. Du får liksom ikke lyst å lese dem. De burde vært mye større slik at de ser ut mer som en vanlig bok. Når de er så små så ser de ut som en liten tullebok” (Anne).*

I og med informantene ikke selv leser den tilrettelagte litteraturen, men skummer raskt gjennom, vil utseende på boken spille en viktig rolle. For litteraturen som er ukjent vil innpakningen være viktigere enn for en bestselgerroman som de fleste har hørt om.

I undersøkelsen til Storvestre er det også her lærere som reagerer på størrelsen på bøkene og hvordan de er illustrert. ”Det finnes riktignok lærere som mener at tegninger er barnslige, og at bøker utelukkende bør ha fotoillustrasjoner, fordi elevene kan bli fornærmet av barnslige illustrasjoner. Noen få har også reagert på formatet på bøkene, og mener at det ikke ser ut som ordentlige bøker” (Storvestre 2006). Storvestre mener at disse synspunktene ikke har støtte hos flertallet. I min undersøkelse er utsagnene fra lærerne i Storvestres undersøkelse sammenfallende med hva 3 av 9 informanter mente. Om denne holdningen til tilrettelagt

litteratur representerer mange bibliotekansatte er usikkert, men siden utsagnene går igjen både hos lærere og bibliotekarer så er det et syn som en del står for.

Språk og grammatikk

Når det gjelder språk og grammatikk var 3 av 9 opptatt av den språklige tilretteleggingen. De poengterte at det var viktig med korte setninger og korte avsnitt. Teksten i sin helhet burde heller ikke bli for lang slik at det ble for tungt å lese for de som har behov for tilrettelegging. Av de 3 som var opptatt av språk var det 1 som var mer kritisk enn de andre. Hun sier følgende om språket i bøkene:

”Jeg synes ikke den er bra. Jeg synes det er dårlig språk. Det hjelper ikke at man bare skriver en setning på hver linje. Det er ikke tilrettelagt da synes jeg. Det må være valg av ikke minst verbets tider. Du skal være ganske god i norsk for å forstå preteritum. Når det meste er skrevet i preteritum så er du allerede på et ganske høyt nivå. Du er i hvertfall ikke på begynnernivået. Jeg synes mye av det er elendig, men det er noe av det som er bra selvfølgelig” (Anita).

Den av informantene som var mest kritisk var informanten som hadde lest litteraturen nøye. Hennes utgangspunkt for lesningen var at hun ønsket å finne ut om de egnet seg som språkopplæring.

Temavalg

Å vurdere en bok ut i fra hva den handler om for deretter å se hvilke lånere den passer for, er noe bibliotekarer ofte gjør når de formidler litteratur. Når brukerne henvender seg for å få boktips, er det vanlig å spørre hva lånerne tidligere har lest og hva de liker å lese. På denne måten skaffer bibliotekansatte seg kunnskap om hvilken bok de vil anbefale til låneren. Denne vurderingsmåten kommer frem i min undersøkelse gjennom at informantene var opptatt av hva som var handlingen i boken. 6 av 9 uttrykte at de var godt fornøyd med litteraturen som handlet om innvandrere. Informantene snakket varmt om disse og mente de fungerte bra for målgruppen. Grunnen var at det var viktig for leserne å kunne identifisere seg med innholdet. Berit sier det som flere av informantene uttrykker:

”Det er som sagt sånne bøker der de kan kjenne seg igjen som blir utlånt her. Det å kunne identifisere seg med handlingen. Dersom det er andre minoritetsgrupper som har skrevet bøker. Kanskje hvordan det oppleves å

komme til Norge. Det å reise fra et land og det å savne og innrette seg og starte på nytt og alt dette. Det kan være at dette er noe de er opptatt av i hvertfall i begynnelsen” (Berit).

I Smiths avhandling sa en av hennes informanter det på følgende måte: *”Ytringen må være rettet til en som meg. Den må anvende et språk jeg kjenner eller er i stand til å oversette til mitt eget. Den må tiltale meg for at jeg skal kunne forstå, for at jeg skal komme i dialog med teksten. Ytringen må tilhøre min erfaringsverden” (Smith 2002 s. 253).* Dette utsagnet signaliserer at gjenkjennelse er viktig for en leser. I Smiths undersøkelse svarer informantene ut fra egne litterære interesser, mens i min undersøkelse er det vurdering av litteratur til voksne innvandrere. På tross av dette kan se ut som bibliotekarer legger til grunn samme vurdering for litteratur som skal passe til innvandrere som den de selv foretrekker. Bibliotekarers måte å vurdere innholdet i litteraturen gjelder med andre ord ikke bare når det gjelder egne valg, men de samme vurderinger legges til grunn når de velger litteratur til lånerne. I og med at bibliotekansatte velger litteratur til lånere som de selv liker er det å ha kjennskap til en bok viktig.

Av tilrettelagt litteratur som er utgitt frem til nå er det totalt 5 stykker som handler om innvandrere. Det er et lite antall og en av informantene sier det på følgende måte: *”Når de er her fra voksenopplæringen og vil ha litteratur som er grei og lese. Da er det bok og lyd som jeg tror kan funke bra og så er det disse tre innvandrerbøkene da. Jeg synes ikke det er veldig imponerende” (Anne).* Informantene ønsket seg flere bøker som handler om innvandrere, bl.a. fordi de er lettere å formidle og informantene mener at målgruppene primært vil ha de med dette tema. Ønsket med flere bøker som handler om innvandrere kommer frem i undersøkelsen til Storvestre. Lærerne vil gjerne ha bøker om norsk samfunn og historie, men i tillegg sier de følgende: *”Ønsker meg flere tekster som handler om innvandrererfaringer. De bøkene som finnes om dette er alt for vanskelig for mine elever!” (Storvestre 2006).* Det er tydelig at bibliotekarer og lærere som jobber med innvandrere synes at litteratur som handler om gruppen er å foretrekke.

Kombidokument

Kombidokumentet var det som flesteparten av informantene var fornøyd med. 7 av 9 fremhevet dette som den beste formen for tilrettelegging. Denne formen gir brukerne muligheten til å lære seg norsk gjennom å lese og lytte, og dermed få inn språket på to måter.

Språkopplæring vektlegges av informantene som den viktigste årsaken til bruk av tilrettelagt litteratur, derfor blir kombidokumentet viktig. En av informantene sier det på følgende måte:

”De letlestbøkene med cd er veldig fine. Det er et eller annet med å lese og høre samtidig og få det inn to veier. Det er noen som er kommet i den leser søker bok som er veldig fine. I hvertfall når de er i begynnelsen av utviklingen sin. De har moderat lesehastighet så de har mulighet å få det med seg” (Berit).

Kombidokumentet ligner veldig på måten språkkurs er oppbygget og kan brukes som et supplement til disse. I formidlingen er denne formen for tilrettelegging førstevalget for de bibliotekansatte. 3 av 9 informanter nevnte at de i tillegg til den ordinære samlingen med tilrettelagt kombidokumenter hadde satt sammen sine egne ved å velge en bok og en tilsvarende lydbok fra bibliotekets samling. Her hadde bibliotekansatte brukt både barne- ungdom og voksenbøker.

Klassikere

Leser søker bok har ikke satset på å utgi klassikere, fordi de mener brukerne bør få originalskrevet litteratur og ikke bearbeidet. *Fire noveller* av Alexander L. Kielland er derfor noe nytt og den eneste klassiker som er tilrettelagt med enkelt språk. I min undersøkelse kom det frem at 3 av 9 informanter er positive til å tilrettelegge klassikere. De informantene som var positive stilte likevel spørsmål til om innvandrere var like interessert i å få et klassikertilbud.

Berit en av informantene likte selv boken *Fire noveller*. Men hadde ikke klart å låne den ut til målgruppen. Hun vurderte den på følgende måte: *”Du kan si at for norske gymnasiaster som har problemer med lesning så er den jo fin. Det er i hvertfall ikke noe for den gruppen vi snakker om” (Berit).*

En annen av informantene som var positiv og som gjerne ville bruke den i språkopplæringen sa det slik: *”Vi har brukt de tilrettelagte bøkene, boken Kiellands noveller. Den var egentlig helt grei. For jeg holdt på å si at den var ikke helt ødelagt. Den hadde de nyansene som Kielland har i sine noveller. Så den syns jeg fungerte bra. Det er jo for dem som kan en del språk selvfølgelig” (Anita).*

I sin vurdering av klassikere er de bibliotekansatte usikre på om brukerne og de selv har samme syn på hva som er bra. Denne usikkerheten samsvarer med det som kom frem i

avhandlingen til Jofrid Karner Smith, selv om hun i undersøkelsen har snakket med bibliotekarene om populærlitteratur og ikke klassikere. *”Uttrykk som ikke oppdra, ikke misjonere, ikke være skummel, ikke sette seg på sin høye hest går igjen”* (Smith 2002 s. 271). Det som kommer frem her viser at bibliotekansatte er redd for å pådytte brukerne noe de selv synes er bra, men som de ikke er sikker på om brukerne er like fornøyd med. Anita som mente at Kielland fungerte greit, fortalte at hun hadde fått tilbakemelding fra innvandrerne da hun forsøkte en klassiker om at de gjerne ville ha noe med mer moderne språk og ikke en klassiker. I svarene som bibliotekansatte gir kan det virke som de er redde for å gi lånerne litteratur som de selv mener er god. Dersom de merker at lånerne ikke er så interessert så prøver de å finne andre alternativer.

Penne har forsket på bruk av norske klassikere til elever i ungdomsskolen og den videregående skole. Hun har gjort funn som tyder på at innvandrere er svært fornøyde og at de kjenner seg igjen i norske klassikere. Penne har sammenlignet klassikere og Bollywood filmer og funnet følgende: *”Den typiske Bollywood-filmen har det samme grunnplottet som Synnøve Solbakken. Det handler om felleskultur og den skjøre starten på den individuelle kjærligheten”* (Penne 2010). Disse funnene går på tvers av oppfatningen som informantene i min undersøkelse har. Majoriteten av informantene mener at klassiker ikke er det som de fleste innvandrere ønsker å lese.

Penne henviser til Peter Brooks som argumenterer for det å bruke klassikere til utrenede lesere. *”Litteraturen på 1800-tallet er tydelig, enkel narrativt sett, og derfor håndterlig for utrenede lesere og tydelig melodramatisk”* (Penne 2010 s. 216). Dette styrker bruken av klassikere til innvandrere som skal tilegne seg et nytt språk. I forhold til bruk av klassikere råder det ulike syn og informanter i min undersøkelse er ikke tilhengere av å tilrettelegge klassikere.

Selv om Penne har forsket på ungdom, mener jeg hennes forskning godt brukes på voksne. Mange av innvandrerne er i en studiesituasjon når de benytter seg av litteratur for å lære seg norsk. Gruppene som går på voksenopplæringen er folk i alle aldre, både unge og gamle

Hva mener bibliotekansatte er funksjonen til tilrettelagt litteratur for voksne innvandrere?

Litteratur kan ha mange funksjoner og fylle mange behov hos en leser. Generelt kan en si den brukes som adspredelse, ornament, læring, livsorientering, åndelig næring, erkjennelse eller foruroligelse” (Kristensen 1970 s. 39). Kristensens definisjon omfatter all litteratur både fag og skjønn. Selv om hans definisjon er så langt tilbake som fra 1970, vil jeg påstå at den fortsatt er gyldig. Tilrettelagt litteratur som er ment for voksne med innvandrerbakgrunn, kan ha flere av disse funksjonene, men hovedfunksjonen er i følge 8 av 9 informanter at litteraturen fungerer som språkopplæring. I tillegg mente 6 av 9 informanter at det å kunne identifisere seg med handlingen i boken var viktig. Atspredelse nevnes ofte som en viktig funksjon for skjønnlitteratur, men vektlegges ikke av informantene når de vurderer denne litteraturen.

Astrid sier følgende om identifikasjonen med handlingen i bøkene:

”De tilrettelagte bøkene med tema innvandrere er lette å trekke frem fordi de skaper identitet pluss at det er en måte å få en dialog med lånerne. Jeg har noen innvandrergrupper som kommer og da er jo dette bøker som de kan identifisere seg med. Det er en lettere vei inn til bøkene” (Astrid).

Informantenes mening om hvilken funksjon den tilrettelagte litteraturen har for målgruppen spiller inn for hvordan de bibliotekansatte vurderer den. I og med at et overveldende flertall av informantene mener at tilrettelagt litteratur til innvandrere har som hovedmål å fungere som opplæring i et nytt språk, kan måten å vurdere denne litteraturen sammenlignes med måten bibliotekansatte vurderer språkkurs. Ved innkjøp av språkkurs til biblioteket vurderes språk nivået og om det kan dekke behovet for brukernes opplæringsbehov.

Identifikasjon er den andre funksjonen som informantene trekker frem. Dette er et skjønnlitterært kjennetegn. Ved å lese en fortelling der en kjenner seg igjen vil det være med å gjøre lesningen lettere. Informantene i denne undersøkelsen vektlegger både skjønnlitterære og faglitterære funksjoner for den tilrettelagte litteraturen. Fortellingene skal være lette å lese for å kunne lære seg et nytt språk. Samtidig er det en fordel om leseren kan identifisere seg med personene i historien.

Leselyst er ikke noe informantene peker på som et viktig trekk med den tilrettelagte litteraturen. Nyttedefunksjonen er det mest fremtredende slik at voksne innvandrere kan lære seg et nytt språk. Vanligvis er leselyst noe som fremheves som viktig når bøker skal formidles til

brukere. I en samling som er utgitt av Bibliotekstjenst i Sverige om skjønnlitteratur peker Mona Önnestam på hvor viktig det er med leselyst. Hun sier følgende om bruk av tilrettelagt litteratur for dyslektikere:

”Personer med läs- och skrivsvårigheter skall lästräna med Bok & Band, tallböcker för lästräning i olika hastigheter, och lättlästa böcker på et nivå som motsvarar ordförrådet. Men hur skall en dyslektiker kunna upptäcka litteraturens underbara värld om böcker bara är nytta, hårt arbete och enkla texter? Alla måste få ha roligt med böcker också, annars väcks väl ingen läslust!” (Önnestam 2000 s. 128).

Selv om det her er snakk om dyslektikere så mener jeg at dette kan overføres til tilrettelagt litteratur for innvandrere. Derfor er det rart at ingen av informantene fremhever viktigheten at tilrettelagt litteratur er morsom, spennende eller på annen måte får målgruppen til å ønske å lese bøkene.

Hvem bruker samlingen av tilrettelagt litteratur?

Bibliotekene har ulike målgrupper for tilrettelagt litteratur, de gir et tilbud til blinde, svaksynte, psykisk utviklingshemmede, innvandrere og dyslektikere. Selv om samlingen dekker mer eller mindre alle målgruppene, har samtlige informanter en klar oppfatning om hvilke grupper som bruker samlingen mest. 2 av 9 i min undersøkelse mente at samlingen primært ble brukt av voksne med innvandrerbakgrunn. I den siste halvårsrapporten til Leser søker bok har Bok til alle bibliotekene rapportert inn hvilken målgruppe som benytter tilrettelagt litteratur mest. Ved å sammenligne resultatene som kommer frem i min undersøkelse med tallene fra halvårsrapporten, viser det seg at disse to undersøkelsene har ulikt resultat.

Den halvårige innrapporteringen fra Leser søker bok er høsten 2009 blitt omarbeidet. Tidligere har bibliotekene skrevet en fortellende rapport om hva de har gjort i forhold til tilrettelagt litteratur. I den nye rapporten har organisasjonen bestemt seg for å innhente mer statistikk og ber derfor bibliotekene innrapportere utlånstall og hvilke målgrupper som benytter den tilrettelagte samlingen mest. I innrapporteringen kom det følgende svar: 79 % svarer at samlingen brukes mest av minoritetsspråklige (Leser søker bok 2010).

I rapporten *Hvis de ikke blir markedsført så blir de bare stående der*, som evaluerer Leser søker boks biblioteksrettede virksomhet kommer det frem at innvandrere er den største brukergruppen. ”Det er verd å merke seg at innvandrere/fremmedspråklige som lærer norsk,

er den gruppen brukere av bøker med enkel tekst og enkelt innhold som flest bibliotek har kontakt med” (Aga et. al 2006 s. 13). Det viser seg både i rapporteringen til Leser søker bok og i evalueringsrapporten at innvandrere er den største brukergruppen

Hvorfor det er et sprik mellom det som kommer frem i rapporten til Leser søker bok, evalueringsrapporten av Leser søker bok og min undersøkelse er vanskelig å svare på. På grunnlag av en kvalitativ undersøkelse med 9 informanter er det vanskelig å generalisere for alle bibliotek i Norge. Noen grunner kan allikevel antydes. Min undersøkelse er basert på dybdeintervju, mens tallene til halvårsrapporten til Leser søker bok er et spørreskjema. Om måten undersøkelsen er gjort, utvalget informanter eller andre årsaker kan være utslagsgivende er et åpent spørsmål. En av informantene i min undersøkelse sier det på følgende måte: *”Jeg ser jo av siste halvårsrapport til Leser søker bok at innvandrerguppen er en store brukere av den samlingen, men ikke hos oss. Det handler sikkert også mye om at vi ikke synes den er så god at vi vil fronte den. Det handler veldig mye om våre egne prioriteringer først og fremst”* (Monica). Monica tilhører den gruppen som ikke synes at den tilrettelagte samlingen brukes mest av innvandrere. Bruken av en bestemt samling avspeiler ofte hvor mye ressurser og interesse det legges ned i formidlingen av den. Det at tilrettelagt litteratur ikke blir så mye brukt av målgruppen kan skyldes bibliotekets egne prioriteringer og i hvor stor grad de formidler samlingen direkte til de som de ønsker skal bruke litteraturen.

En informant som mente at det var innvandrere som brukte samlingen mest sa det slik: *”Jeg synes det er fortrinnsvis innvandrere som benytter seg av den hylla”* (Ragnhild). Hvilke målgrupper som velger tilrettelagt litteratur kan ha sammenheng med det enkelte biblioteks prioriteringer av de ulike målgruppene. Noen bibliotek satser på å formidle litteraturen via leseombudene til sykehjem, mens andre satser på dyslektikere. Av informantene i min undersøkelse var det ingen som hadde innvandrere som uttalt målgruppe fremfor de andre når det gjaldt formidling av tilrettelagt litteratur.

Kunnskap om litteraturen og målgruppen

Tilrettelagt litteratur kommer i ferdige pakker med informasjon til Bok til alle bibliotekene. Ordningen kan fungere både bra og dårlig. I og med at alt er ordnet på forhånd til bibliotekene så kan det muligens fungere som en sovepute. Det bibliotekene trenger å gjøre er å følge veiledningen fra Leser søker bok, og plassere ut litteraturen og lage litteraturtiltak som

Leseombud. På den andre siden med en ordning der det automatisk kommer litteratur og informasjonsmateriell, kan det være med å lette jobben for bibliotekene. Alt tilsendt materielle kan bare settes ut, mens bibliotekansatte kan konsentrere seg om å lage gode formidlingstiltak og øke sin kompetanse i forhold til brukergruppen og litteraturen. I en travel hverdag kan en slik pakke gjøre det enklere slik at bibliotekene kan prioritere å gjøre denne litteraturen kjent. Det store spørsmålet er hva bibliotekene gjør. Av alle Bok til alle bibliotekene vil dette sikkert variere, men i min undersøkelse var det ingen av bibliotekene som hadde tilrettelagt litteratur øverst på agendaen. Tilrettelagt litteratur kommer i likhet med ⁵kulturfondbøkene til bibliotekene uten at bibliotekene har gjort noe aktivt for å motta disse. I 2000 gjennomførte Norsk kulturråd en spørreundersøkelse for å se hvordan kulturfond bøkene ble formidlet:

”Undersøkelsen viste liten begeistring for kulturfondbøkene i biblioteket. Det generelle inntrykket var at det var for liten entusiasme og for liten tid til oppdatering av ny skjønnlitteratur. Det ble påpekt at veien fra kulturrådet til lånerne er alt for lang. Mange sa at brukerne var lite interessert i bøkene, og at de derfor var lite motiverte til å prioritere formidling. Vi føler at vi verken har tid, plass eller kompetanse til å formidle mye av denne skjønnlitteraturen” (Indergaard 2009 s. 53).

Det som kommer frem i denne undersøkelsen stemmer overens med det som informantene i min undersøkelse fortalte. Det er lite entusiasme for å formidle den tilrettelagte litteraturen. Det samme argumentet, med at lånerne ikke var interessert i bøkene som igjen førte til liten motivasjon hos de ansatte for å formidle litteraturen ble brukt om den tilrettelagte litteraturen.

Ut fra mine observasjoner og intervju virker det som bibliotekene følger rådene og bruker materiale som de har fått tilsendt fra Leser søker bok. Bibliotekene i undersøkelsen har stort sett stilt opp bøkene etter samme system som katalogen til Leser søker bok. Litteraturen er laget med henblikk på målgruppen dyslektikere, folk med ADHD, lesesvake og personer med annet morsmål. Til tross for ulike målgrupper så skiller mine informanter lite mellom hvilke bøker de formidler til de forskjellige brukerne av tilrettelagt litteratur. Målgruppene har ulike grunner til å lese litteraturen. Mens en voksen med innvandrerbakgrunn bruker bøkene for å lære et nytt språk, vil en dyslektiker lese den fordi han ønsker å slappe av med en bok han føler han kan lykkes med å lese. Det ser ut som bibliotekene følger anbefalingene når de stiller ut litteraturen, mens når det kommer til formidling følger de ikke lenger de oppsatte skillene. I min undersøkelse var det 8 av 9 informanter som var klar over at litteraturen rettet seg inn mot ulike målgrupper, men kun 2 av 9 hadde så god kjennskap til den enkelte tittel at

⁵ Litteratur innkjøpt av staten ved kulturfondet og donert til bibliotekene.

de kunne vurdere om denne var passende for den enkelte låner. Som en av informantene sier: *”Jeg har ikke brukt mye tid på å vurdere bøkene opp mot hverandre. Jeg prøver heller å se ut fra emne. Ser på om boka passer” (Bente).*

Det at kun 2 av 9 hadde detaljert kunnskap om litteraturen er en utfordring. Informantene oppga at de skummet gjennom litteraturen for å danne seg et bilde. For å vurdere tilrettelagt litteratur og vurdere om den passer for den enkelte låner, må hver tittel vurderes. Denne litteraturen er lite kjent og uten at bibliotekansatte setter seg inn i den og har oversikt over hva som er beregnet til de enkelte målgruppene, blir jobben med denne litteraturen vanskelig. Til forskjell fra andre bøker kommer det lite ekstern informasjon.

I undersøkelsen *Hvis de ikke blir markedsført, blir de bare stående der* sies følgende: ”Et tankekors er at bare få av bibliotekene som blir oppfattet som aktive med hensyn til markedsføring av den tilrettelagte litteraturen, vet noe særlig om bøkens innhold. Det er sjelden noen på bibliotekene med ansvar for å lese lettlestbøkene.”(Aga et. al 2006 s. 11). Det som var situasjonen i 2006 ser ikke ut til å ha endret seg frem til i dag.

I 2 av 5 bibliotek var ansvaret for tilrettelagt litteratur og målgruppen voksne med innvandrerbakgrunn delt mellom flere ansatte i biblioteket. Splittingen av oppgavene kan føre til at kunnskapen om målgruppen og litteraturen ikke blir samkjørt. Ved todeling vil den ene ha mest kunnskap om tilrettelagt litteratur og alle målgruppene med unntak av innvandrere. Den andre med hovedansvar for bibliotektilbudet til innvandrere vil kjenne mindre til tilrettelagt litteratur, men ha bedre kunnskap om litteratur på ulike morsmål og språkopplæringsmateriale, som språkkurs og ordbøker. Denne fordelingen av arbeidsoppgaver er en utfordring for bibliotekene for å få til en optimal kunnskapsdeling.

Hvis bibliotekene skal nå ut med den tilrettelagte litteraturen til målgruppen må det bygges opp kompetanse. Stina Dahlberg sier at dersom en skal lykkes med å heve kompetansen må en ha interesse for arbeidet. Hun peker i sin mastergradsavhandling på en passivitet som råder når det gjelder denne litteraturen. (Dahlberg 2007 s. 33). Passiviteten som Dahlberg påpeker fra sin undersøkelse i Sverige er ikke så ulik situasjonen i Norge. En av informantene i min undersøkelse peker på at ingen bibliotek har tilrettelagt litteratur som sitt hovedsatsningsområde. *”Jeg har ennå til dags dato ikke opplevd at det er et bibliotek som har dette som sitt hovedsatsningsområde (Monica).*

Hvordan bygge opp og utnytte samlingen slik at den kan nå målgruppen?

3 av 5 bibliotek i undersøkelsen hadde valgt å sette den tilrettelagte samlingen sammen av *Bok til alle* litteratur og annen litteratur som de bibliotekansatte syntes egnet seg. Det å bygge ut samlingen med tilleggs litteratur er et signal om at bibliotekene jobber for at samlingen skal være et best mulig tilbud til lånerne. Leser søker bok anbefaler at den tilrettelagte samlingen står samlet, men at en i tillegg kan sette tilrettelagt litteratur ut i den ordinære samlingen. Bibliotekene har derimot gjort det motsatt. Litteratur som de bibliotekansatte innlemmet i den tilrettelagte samlingen kom fra alle steder i biblioteket. Det var både barn, ungdom og voksenbøker som de mente kunne egne seg. En av årsakene til utvidelsen er at den tilrettelagte samlingen er forholdsvis liten og de bibliotekansatte syntes at de fant bøker i den ordinære samlingen som kunne dekke mangler i den tilrettelagte samlingen.

En utbygging av tilrettelagt samling kan være et ønske om å utvide den i tillegg til å forbedre den. 5 av 9 informanter var ikke fornøyd med kvaliteten på litteraturen så det kan ligge et slikt ønske bak. Informanten som var kritisk til språket i den tilrettelagte litteraturen hadde bl.a. utvidet samlingen med boken *Fisken* av Erlend Loe. Som forklaring sa hun følgende: *"Når jeg skal vise en god bok så henter jeg Fisken. Den viser jo en del av norske samfunnsforhold, hvilke yrker de har og det med kjønnsrollemønster og alt sånt. Vi har bestilt cd som vi skal klistre inni. På den måten blir det bok og cd sammen"* (Anita). De bibliotekansatte jobber tett med lånerne i det daglige og vil se lånerens behov. Denne praktiske jobbingen fører til at de velger å gjøre enkelte endringer i forhold til de rådene de får fra Leser søker bok.

Det er naturlig at Leser søker bok og de bibliotekansatte vurderer samlingen av tilrettelagt litteratur på ulik måte. Leser søker bok jobber kun med tilrettelagt litteratur og alle målgruppene for den. De ønsker at flest mulig brukere som har behov for denne litteraturen skal finne den. Derfor vil det ut fra denne tankegangen være fint om den tilrettelagte litteraturen står samlet og at det i tillegg finnes ekstraeksemplarer ute i den vanlige samlingen. Lånerne vil da ha mulighet til å finne denne litteraturen to steder.

Bibliotekansatte har en annen innfallsvinkel. De ser på den tilrettelagte litteraturen som en del av den totale biblioteksamlingen. Det at samlingen av tilrettelagt står plassert samlet vil gjøre at brukerne og de personene som tilrettelegger for disse, for eksempel leseombudene lett kan finne litteraturen. I tillegg viser svarene i min undersøkelse at dersom de bibliotekansatte ikke finner litteratur som de synes passer, så sender de låneren til en annen avdeling, for eksempel

barneavdelingen. De henter også inn litteratur fra andre deler av samlingen som de synes passer bedre. De bibliotekansatte har en praktisk tilnærming og prøver å tilfredsstille den enkelte låner ved å tenke hele bibliotekets samling under ett.

Hvilken litteratur formidler bibliotekansatte til voksne innvandrere?

Formidling av litteraturen er viktig for å ”innformere om litteraturen, synliggjøre litteratur, skape lese lyst, veilede lesere i valg av litteratur. Kort sagt: å gi leseren den litteraturen akkurat han eller hun har behov for” (Tveit 2004 s. 18). Dette er en viktig grunnpilar for all litteraturformidling, men ikke minst for tilrettelagt litteratur som er lite kjent for voksne innvandrere som er målgruppe for tilrettelagt litteratur. I tillegg er målgruppen sammensatt av svært ulike individer, når det gjelder personlighet, kultur, språk og utdanningsnivå.

7 av 9 informanter valgte å bruke barne- eller ungdomsbøker, dersom de ikke fant bøker som de syntes passet i den tilrettelagte samlingen. I følge Ingebjørg Hasle som har skrevet om bruk av skjønnlitterære tekster i andrespråks undervisning, er lettleste bøker å foretrekke fremfor barnelitteratur. Hun hevder at det er en misforståelse å tro at språket i barnebøker er enklere og lettere tilgjengelig, enn språket i andre teksttyper. Hasle mener at andrespråkselever skal få et tekstgrunnlag som er tilpasset deres alders- og utviklingsnivå (Hasle 1998 s. 68).

Vurderingen til Hasle går på tvers av praksisen som de fleste bibliotekansatte gjør i dag. I og med at samlingen er liten så tyr bibliotekarere til andre bøker hvis de ikke finner noe i den tilrettelagte samlingen. Flere av informantene fremhever at de er glad for å ha tilbudet med tilrettelagt litteratur, selv om de også bruker fra andre deler av samlingen. Ragnhild sa det på følgende måte: *”Selv om det ikke er så mye i bruk så synes jeg det er et kjempe fint tilbud å ha. Jeg synes det gir oss et tilbud som det ville være flaut hvis vi ikke hadde. Før måtte vi bare gi billedbøker til voksne innvandrere som skulle lære seg norsk. Det synes jeg var flaut”*

(Ragnhild). De bibliotekansatte vurderer hver enkelt bruker ut i fra hva de tror kan passe og hvor langt de er kommet i språkopplæringen. Som en informant sier: *”men når vi har dem her på biblioteket på besøk så prøver jeg å vise dem enkle norske bøker. Vi tar gjerne billedbøker og vi, fra barneavdelingen for her er jo ordvalget enkelt og overkommelig”* (Berit). De bibliotekansatte er opptatt av at lånerne skal få med seg en bok som de kan ha nytte av. Dersom de tror at en tilrettelagt bok blir for vanskelig eller ikke passer så velger informantene fra hele bibliotekets samling.

Rønnaug Forberg har i sin Bachelor fra høgskolen i Oslo, avdeling journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag gjort en brukerundersøkelse av språklige minoriteter. I hennes undersøkelse kom det frem at mange av informantene lånte barnebøker. Når hun snakket med lærerne som hadde språkundervisning sa de følgende: ”De synes det virket som elevene ofte var ganske positive til det å lese barnelitteratur for å lære norsk” (Forberg 2003 s. 98). Forberg argumenter for å bruke barnelitteratur og sier: ”Lærer og bibliotekarere kan ha lett for å tenke at å lese barnebøker er et dårligere alternativ enn å lese lettleste voksenbøker – men det stemmer nok ikke nødvendigvis for alle brukere. Både en av de ansatte ved Deichmanske bibliotek filial på Holmlia og en av informantene nevnte eventyr som en positiv måte å lese norsk på, særlig siden historiene ofte ligner på eventyr fra hjemlandet” (ibid). Forberg er mer på linje med den praksis som bibliotekansatte gjør. Noe av grunnen til det er nok hennes utdanningsbakgrunn som ferdigutdannet bibliotekar.

Storvestre som underviser innvandrere er opptatt av hvordan den tilrettelagte litteraturen som egner seg for voksne innvandrere bør være.

”Lettlest bøker er ikke det samme som barnslige bøker! Leserne er dårlige i norsk, men de er voksne og selvstendige mennesker. Lettlest bøker for voksne fremmedspråklige må mao ta hensyn til både språk og innhold, som lettlestbøker generelt. Men det stilles en del krav i tillegg. Mange av de typiske lettlest bøkene har for banalt innhold siden de er laget for en annen målgruppe. Og de fleste lettlestbøkene (og lydbøkene) for norskspråklige voksne med lese- og skrivevansker har for mange vanskelige ord og uttrykk, og kanskje lite gjenkjennelig setting/kontekst (de som skal lese/høre dem kan jo norsk og er fortrolig med både kulturen og språket)” (Storvestre 2006).

Det hersker ulike meninger om hva som kan egne seg å formidle til voksne innvandrere. Storvestre som underviser innvandrere er av en annen oppfatning når det gjelder hva som er best å tilby de som skal lære seg et nytt språk enn det bibliotekansatte er som tar fra hele bibliotekets samling. De bibliotekansatte har mange ulike brukere som de veileder til daglig og innvandrere er en del av disse. I og med at bibliotekansatte ikke har satt seg grundig inn i den tilrettelagte litteraturen og vurdert de ulike bøkene opp mot hverandre, så formidler de fra den totale tilrettelagte samlingen og i tillegg fra hele bibliotekets samling.

Utstilling og fronting av bøkene

Formidling av tilrettelagt litteratur er viktig for å gjøre litteraturen kjent og dermed øke bruken. Dette er også et krav for å være bok til alle bibliotek. En måte å formidle litteraturen er gjennom måten den stilles opp på hylla, med skilting og utstillinger i biblioteket.

Alle bibliotekene i denne undersøkelsen har stort sett fulgt anbefalingene fra Leser søker bok og litteraturen var lett tilgjengelig og godt synlig i biblioteket. Åse Kristine Tveit peker på viktigheten av å stille ut og synliggjøre litteraturen og dette gjelder ikke minst denne typen litteratur som er lite kjent for brukerne.

”En utstilling gjør synlig noe som tidligere har vært usynlig. Synliggjøring er et av vår tids viktigste begrep i kultursammenheng. Den som synliggjør seg, legitimerer seg og sin virksomhet. Den som er usynlig, har tapt, enten vi liker det eller ikke. Slik er det med litteraturen som ikke får medieomtale eller ikke kommer i bokklubb. Den blir usynlig og velges ikke med mindre bokhandelen og biblioteket gjør den synlig for leserne. Utstilling og fronting av bøkene er derfor svært viktig, faktisk et av de viktigste litteraturformidlende tiltakene vi kan drive med” (Tveit 2004 s. 96).

Tilrettelagt litteratur har for mange blitt usynlig. Den får lite medieomtale og kommer ikke ut i bokklubb og derfor er det viktig den jobben som bibliotekene gjør i forhold til fronting og utstillinger.

Markedsføring er viktig for at litteraturen skal være synlig. Dersom denne litteraturen ikke markedsføres ved utstillinger, eller ved å være godt synlig i biblioteket blir den lett glemt. Den blir ikke bare glemt av brukerne, men kan også fort bli glemt av de bibliotekansatte som er de som er ansvarlig for markedsføringen.

I bibliotekene i denne undersøkelsen var litteraturen plassert i nærheten av andre samlinger som det enkelte bibliotek oppfattet som naturlig for å øke bruken. 1 av 5 bibliotek hadde plassert den sammen med språkkurs, lydbøker og ordbøker som en egen samling. Biblioteket som valgte denne plasseringen prøvde å fange opp ulike grupper samtidig. På den måten ble det gitt et tilbud til innvandrere, psykisk utviklingshemmede og leseombudene. 2 av 5 bibliotek hadde den tilrettelagte samlingen i nærheten av lydbøkene. Det var 1 av 5 bibliotek som mente at samlingen primært ble brukt av innvandrere og de hadde valgt å sette den ved siden av filmene fordi innvandrere lånte mye film. Informantene fra dette biblioteket mente selv at det var en vellykket plassering. I og med at biblioteket mente tilrettelagt samling ble

mest brukt av innvandrere, så var det en naturlig å plassere film og tilrettelagt litteratur ved siden av hverandre.

Ingen av bibliotekene hadde utstillinger med den tilrettelagte litteraturen. 1 av 5 bibliotek hadde tidligere hadde hatt noen små utstillinger. *"Noen ganger har de stått på et bord fremfor inngangspartiet. Setter det liksom frem som en temautstilling det har jeg gjort. Men det har det ikke vært noe av i den siste tiden. Det kunne vi selvfølgelig gjøre"* (Astrid). Ingen av bibliotekene hadde stilt ut litteraturen på en tilrettelagt måte ved hjelp av egne skilt på andre språk eller på annen måte gjort det annerledes enn det vanligvis gjøres i bibliotek med annen litteratur. Litteraturen sto frontet på hyllene i 4 av 5 bibliotek. Som en av informantene sier: *"Vi prøver å formidle ved å få forsiden frem. Det er jo ikke så veldig tettpakket her som det er ellers i hyllene"* (Berit). Årsaken til at litteraturen er lite utstilt kan skyldes at den er lite etterspurt og kanskje lett blir glemt når det skal velges ut tema for utstillinger

Utstillinger av litteratur er et virkemiddel som øker utlånet. Åse Kristine Tveit gjorde et forsøk med utstillinger på to Deichman filialer. På den ene stilte hun ut 50 bøker og på den andre ikke. Det viste seg da at der hun hadde utstilling så doblet utlånet seg.

(Tveit 2004 s. 96). Utstilling av litteraturen er et forholdsvis enkelt grep som ikke krever mye av biblioteket. Oppsetting av små temautstillinger er noe alle bibliotek gjør i større eller mindre grad.

Formidling til grupper som besøker biblioteket

Formidling krever en del engasjement og en evne til å leve seg inn i andres situasjon. Ekstra utfordrende blir det når det kommer en gruppe som er sammensatt av personer med svært ulik bakgrunn og med ulike tradisjoner som bibliotekaren som formidler skal forholde seg til. Da kreves det ekstra god forberedelse for at dette skal bli en vellykket formidling.

Funn i min undersøkelse viser at formidling av tilrettelagt litteratur i all hovedsak skjer når innvandrere kommer som del av en gruppe. Denne formen for formidling er mer krevende enn formidling en til en som er den formen som er mest vanlig i bibliotek. Formidlingen er organisert ved at det kommer grupper fra voksenopplæringen som får en generell innføring i bruken av bibliotek og tips til bøker som personale tror kan egne seg. Informasjonen om

tilrettelagt litteratur inngår i programmet. Alle bibliotekene hadde besøk av grupper og de kunne alle fortelle om vansker med å treffe riktig nivå når de formidlet til grupper.

”Det er ganske vanskelig å legge seg på et nivå fordi noen forstår nesten ingenting, mens andre forstår godt norsk. Det er et veldig stort spenn så jeg må orientere meg veldig. Hvor lenge har dere vært i Norge? Kan dere snakke norsk? Det blir en veldig kommunikasjon med norsklæreren for å finne ut hvilke interesser de har” (Astrid).

Det å treffe med riktig litteratur til hver enkelt låner i en større gruppe er krevende. Når den bibliotekansatte formidler til en enkelt låner er det mye lettere å få frem hva de ønsker seg. Formidling til grupper må være på et mye mer generelt nivå.

Gruppene som kom til bibliotekene var ulikt sammensatt alt etter hvilke flyktninger og innvandrere som var i bibliotekets nærområde. Et av bibliotekene hadde grupper som besto av flest voksne kvinner og et annet bibliotek mottok grupper som nesten utelukkende besto av enslige menn. Sammensetningen av gruppene innvirker på hvilken litteratur som formidles. Det krever at den som mottar gruppen har god oversikt over målgruppen og hva de kan være interessert i. Informanten fra biblioteket som mottok mye voksne kvinner fortalte at de formidlet litteratur som var familierelatert. Hun sa følgende om de som kommer.

”De kvinnene som kommer hit er opptatt av tradisjonelle områder for kvinner. De er rask i hyllen og ser etter sitt eget morsmål, men så får de jo beskjed om å ta med seg norske bøker. Og da er det jo alltid de letteste bøkene. De leser søker bok bøkene som jeg er veldig glad vi har fått. I motsetning til tidligere da du måtte finne frem barnebøker, billedbøker som ligger i den avdeling som egentlig ikke passer i det hele tatt” (Astrid).

En gruppe bibliotekarer i Tromsø som formidler litteratur jevnlig understreker det med forberedelse og sier det på følgende måte: ”Som formidler bør vi ha følelse for og tilknytning til den teksten vi skal formidle. Det nytter ikke å skape leselyst hos tilhørerne hvis vi ikke liker eller har lest en tekst ordentlig. Vi må vite hva vi snakker om å tenke på hvilket publikum det er man skal formidle til” (Somby, Larsen 2009 s. 83). Noe av forklaringen på at informantene i min undersøkelse sier at de sliter med formidlingen av tilrettelagt litteratur ligger i dette utsagnet. Flere av informantene synes ikke at den tilrettelagte litteraturen passet og bruker mange ganger litteratur fra andre deler av bibliotekets samling. I tillegg er det få informanter som har lest en tilrettelagt tekst grundig. 8 av 9 i denne undersøkelsen sa at de kun skummet gjennom for å skaffe seg en oversikt. Det er flere av besøkene som ikke var godt nok forberedt i forhold til nivået på gruppene. Bibliotekarene måtte underveis i formidlingen prøve å finne ut hvilket nivå de forskjellige brukene var på. Formidlingen som

foregår til grupper i bibliotekene har hovedvekt på omvisning og en mer generell litteraturformidling, som en av de som har grupper sier: ”Jeg bruker tilrettelagt litteratur. Jeg tar ut en tilfeldig bok og så viser jeg det for gruppen. Det er korte setninger. Det er mange forskjellige emner ikke sant. Ja og så er det korte avsnitt. Det er ikke så mye tekst” (Bente). I og med at få leser tekstene selv så blir formidlingen gjort ut fra praktiske tilrettelegginger som informantene tror kan være til hjelp for brukerne når de skal lære seg et nytt språk. Denne måten å formidle på skaper ikke stor leseglede, men det er en praktisk tilnærming til språkopplæring. Formidlerne i Tromsø fremhever det med leseleden og sier følgende:

”Om vi ønsker å engasjere og inspirere er det alfa og omega at vi selv er engasjert, for på den måten å spre gleden videre. Det handler om glede, nemlig!” (Somy, Larsen 2009)

Spørsmålet i formidlingen til innvandrere er om bibliotekansatte føler et engasjement og en glede ved å formidle til denne brukergruppen. I undersøkelsen har det kommet frem en mer passiv holdning til denne formidlingen enn formidlingsglede.

Formidling til enkeltlåner

Gjennom samtale med den enkelte låner i en formidlingssituasjon må en gi låneren et godt å korrekt bilde slik at de kan avgjøre om litteraturen er noe de kan bruke. Det er en utfordring å gi brukeren mest mulig innsikt. Formidleren har stor innflytelse på hvilken litteratur som blir kjent for låneren som henvender seg for å få hjelp. Derfor må den enkelte formidler være seg dette bevist.

”Leserens kompetansenivå er ukjent for formidleren, men gjennom en dialog vil det kanskje bli oppfanget tilstrekkelig til å vurdere hvilken litteratur som er aktuell. Forhåpentlig blir det også klart hvilket nivå formidlingen av litteratur skal foregå på. Gjennom en omtale eller karakteristikk av litteraturens innhold og form, og i dialog med leseren, skal formidleren kunne gi nok opplysninger til at leseren kan avgjøre om dette er litteratur som hun får appetitt på. Her er det mange fallgruver. Formidleren risikerer å feilberegne sitt publikum ved enten å snakke over hodet på folk eller ved å bli oppfattet som banal og forenklende” (Tveit 2004 s. 28).

Det er lett å undervurdere den enkelte låner og i særlig grad gjelder dette innvandrere som kanskje ikke klarer å gjøre seg godt nok forstått. Mange som behersker et språk dårlig blir tillagt egenskapen om at de ikke er så flinke, mens det egentlig kun er språket som ikke er på høyden. I undersøkelsen til Smith kom det frem at bibliotekarer ikke trodde at lånerne vil ha litteratur som de selv mente var vanskelig. I undersøkelsen kom følgende syn frem som gjaldt

alle informantene med unntak av en: ”De øvrige informanter ser ut til å ha erfaring for at deres smak er høyere eller mer avansert enn bibliotekbrukernes” (Smith 2001 s. 254). Informantene i Smiths undersøkelse har uttalt seg om lånere som leser vanlig skjønnlitteratur og som ikke har behov for ekstra tilrettelegging. Faren enda større for å undervurdere en person som snakker dårlig norsk. I noen tilfeller kan det være at de som behersker dårlig norsk får tilbud om barnebøker fordi den bibliotekansatte tror at tilrettelagt litteratur blir for vanskelig. Som en av informantene sier:

”Hvis det er en norsktalende, hvis det er en herfra som kommer, så skal det ikke mye til før jeg skjønner hva han er ute etter, men er det en ungdom fra Afghanistan som har kommet et stykke i norskopplæringen så er det klart at jeg må skjerpe meg mye mer i forhold til at det skal bli en god dialog og i forhold til at vi skal forstå hverandre. I forhold til at jeg skal ha noen form for mulighet til å fange opp hva det er han ønsker og kanskje på hvilket nivå” (Bente).

Formidling via skranken til den enkelte låner som kommer alene til biblioteket skjer i mindre grad enn til grupper. 6 av 9 sa at de ikke ofte fikk spørsmål direkte etter tilrettelagt litteratur i skranken. Det som etterspørres over skranke er gjerne ordbøker, språkkurs og litteratur på eget morsmål, men som Inger en av informantene sier når hun får spørsmål.

De spør ikke etter det, men det dytter vi en del på dem da. I hvertfall hvis de er kommet så langt at de kan snakke litt norsk. Sånn at de kan øve seg på litt norsk tale. Da er jo disse kombidokumentene fenomenale. Det som har enkel tekst med lyd. De er jo helt geniale og gi til en som holder på å øve seg på å lære norsk” (Inger).

Samtlige informanter oppgir at de er usikre på hvilket nivå og hvilke bøker de skal anbefale når de har brukere på besøk. Anne, en av informantene som synes det er vanskelig å anbefale sier at hun alltid bruker de med tema innvandrere fordi det er lettere og hun synes det fungerer best. De andre tilrettelagte strever hun mer med og hun sier følgende:

”Jeg syns egentlig det er vanskelig å formidle disse bøkene. Kanskje det er det at jeg syns de ser så triste ut som gjør at jeg ikke klarer å formidle dem. Når jeg prøver å formidle sånne lettteste som Thorvald Steen, Tove Nilsen og Vigdis Hjort så syns jeg liksom ikke at jeg får noe respons på dem. De blar litt i dem, men de tar dem ikke med seg. Det hender læreren gjør det. Bøkene formidler seg ikke selv, men det gjør derimot norskkurs, ordbøker og grammatikk” (Anne)

Bibliotekansatte har henvendt seg til enkeltlånere som de ser nøler og som ser ut som de trenger hjelp til å finne frem. Noen enkeltlånere spør etter norsk kurs og da er det 3 av 9 som sier at de gjerne anbefaler norsk litteratur med det samme.

Når informantene skal formidle litteratur til voksne med innvandrerbakgrunn så viste undersøkelsen at de var usikre på hva målgruppen ønsket seg. Det å formidle krever både god litteraturkunnskap og god kjennskap til målgruppen. ”Gode svar [...] krever kunnskaper, ikke bare om litteraturen, men også om hvordan god formidling foregår” (Tveit 2004 s. 17). ”4 av 9 uttrykte at de ikke var sikker på om det var riktig materiale de ga lånerne. Det kan tyde på at kunnskapen om målgruppen ikke er god nok. Dersom ikke informantene har lest de enkelte titlene og er usikker på hva låneren er ute etter så kan formidlingen lett bli litt famlende. Som en sier:

”Vi strever jo litt. Når det gjelder å formidle til innvandrere så har jeg vært borti at de er på jakt etter norskopplæringsbøker, kurs eller lignende. Da sier jeg se her kanskje dette kan være noe å prøve og øve deg på. Se her har vi lettlestbøker. Jeg viser deg hylla nå og når du har blitt litt bedre i norsk så kanskje du kan komme tilbake å låne bøker. Det blir på det nivået der” (Inger).

Dette utsagnet er ganske betegnende for det som kom frem i min undersøkelse der informantene signaliserer at de er usikker på brukergruppen og litteraturen. En viktig grunn som kommer frem som et hovedfunn i min undersøkelse, er at det er få informanter som leser tilrettelagt litteratur. Dette er medvirkende til at bibliotekarer sliter med å formidle.

Konklusjoner

Undersøkelsen min viser at tilrettelagt litteratur for voksne innvandrere behandles på en passiv måte, men at bibliotekansatte har et aktivt forhold til brukergruppen. Her er altså en spenning mellom interessen for litteraturen og det å tilby brukergruppen et best mulig tilbud. Innsatsen i forhold til brukerne viser dette. Eksempelvis hadde enkelte bibliotek laget egne tilrettelagte kombidokumenter for å øke utvalget. 3 av 5 bibliotek hadde også flyttet litteratur fra andre deler av bibliotekets samling inn i den tilrettelagte samlingen for å gi et bredere utvalg. I sin plassering av litteraturen hadde bibliotekene valgt en plass som var godt synlig og i nærheten av andre samlinger som de mente kunne være med å øke bruken.

Når informantene vurderte tilrettelagt litteratur la de vekt på praktisk anvendelse. Informantene vektla at litteraturen skulle brukes til språkopplæring og ikke fritidslesning. De mente at dersom målgruppen skulle slippe av eller lese om et faglig emne så ville de velge annen litteratur, enten på norsk eller på eget morsmål. Informantene syntes det var fint dersom brukerne kunne kjenne seg igjen i handlingen fordi det da var lettere å lese litteraturen og det var lettere å formidle den. Den praktiske tilnærmingen hadde også utslag i at informantene foretrakk kombidokumentet som er satt sammen av lyd og tekst. Denne formen ga brukerne mulighet til å få inn språket to veier, gjennom tekst og lyd.

Flere av informantene sier at de synes at den tilrettelagte litteraturen er for dårlig og at den ikke treffer målgruppen. Det varierer hva informantene mener med dårlig. Noen av dem var opptatt av layout, andre språk. Den av informantene som var kritisk til språk var den som hadde lest litteraturen nøye. Når det gjaldt tema i bøkene, ønsket informantene seg flere bøker som handlet om innvandrere. I formidlingen var det litteraturen som handlet om innvandrere som opplevdes som enklest å formidle. Samtidig som bibliotekansatte har kritiske bemerkninger og at mange sliter med å formidle litteraturen, gir de uttrykk for at det er positivt at det finnes et tilrettelagt tilbud.

I min undersøkelse kom det frem at bibliotekansatte strevde med å anbefale tilrettelagt litteraturen til voksne innvandrere. Den tilrettelagte litteraturen leses i liten grad av de bibliotekansatte, mesteparten av litteraturen går de raskt gått gjennom for å skaffe seg et overblikk. Når det gjelder denne praksisen kan det noen ganger være tilstrekkelig og bare skimme gjennom for å se om den egner seg, mens andre ganger er det nødvendig å lese hele boken for på den måten å komme seg inn i fortellingen. Lesing vil gjøre formidlingen enklere

fordi da vil bibliotekansatte kjenne historien godt og lettere formidle litteraturen med entusiasme. I de tilfellene hvor det holder med å skimme gjennom, er de der bibliotekansatte kjenner mottakeren og bare vil sjekke nivået på litteraturen.

Det viste seg at når informantene anbefalte litteratur til voksne innvandrere så valgte de litteratur fra hele bibliotekets samling, inkludert barne- og ungdomsavdelingen. Denne praksisen kan ha både positive og negative sider. Brukerne som har behov for tilrettelagt litteratur kan på denne måten få et tilbud som ikke er optimalt fordi de ikke blir anbefalt den tilrettelagte litteraturen, men kanskje blir henvist til barneavdelingen. Dermed vil disse brukerne få litteratur som passer dårlig. Det positive er at voksne innvandrere får del i et mye større tilbud og for noen vil det kanskje være et bedre tilbud. Fordi målgruppen for litteraturen består av svært ulike individer, er det vanskelig og sette en standard på hva som er best.

I undersøkelsen kom det frem at de bibliotekansatte i all hovedsak formidlet litteratur til grupper som kom til biblioteket som en del av undervisningen til voksenopplæringen. Denne formidlingen blir ekstra utfordrende når gruppen er sammensatt av personer som er på ulikt språklig nivå. Den vanligste formidlingen i bibliotek, som er en til en var nesten ikke brukt overfor denne brukergruppen. Dette er et tankekors, fordi bibliotekansatte dermed velger den mest krevende formidlingsformen til personer som skal lære seg et nytt språk.

For å øke bruken og skape mer interesse for den tilrettelagte litteraturen kreves det at lederne tar initiativ og setter det på dagsordenen. Stina Dahlberg sier i sin masteroppgave. *”Ett större engagement, i förste hand från ledningen, tror jag skulle få betydelse för att höja hyllans status i biblioteket”* (Dahlberg 2007 s. 42). Selv om mine informanter ikke direkte har påpekt at det er et ledelses og ressursproblemer knyttet til dette er det likevel viktig å ta diskusjonen videre. En mulig årsak til at tilrettelagt litteratur og formidlingen av den er lavt prioritert i bibliotekene, er at dette ikke har vært løftet frem av ledelsen i bibliotekene. Dersom tilrettelagt litteratur ble et prioritert område som ledelsen valgte å sette inn større resurser på ville det kunne føre til en helt annen oppmerksomhet på litteraturen og de ulike målgruppene. Formidlingen ville kanskje endre form slik at den ble mer tilpasset brukergruppen. Det vil kanskje også være med å redusere usikkerheten omkring tilrettelagt litteratur. Dersom dette ble et uttalt satsningsområde ville flere bli involvert og status og trygghet på dette området ville øke.

Funnene i min undersøkelse viser at det fortsatt er en lang vei å gå for å få til økt kunnskap og formidling av den tilrettelagte litteraturen til brukergruppen voksne innvandrere. De bibliotekansatte er usikre på litteraturen og strever med formidlingen av den. I og med at målgruppen innvandrere er sammensatt blir det vanskelig å dekke alle nivåer. Noen brukere trenger svært enkel litteratur, mens andre igjen behersker språket bedre og har større utbytte av mer krevende litteratur. Derfor gjenstår det utfordringer for de bibliotekansatte, men også for organisasjonen Leser søker bok.

Forslag til videre forskning

I forholdet til videre forskning på tilrettelagt litteratur og målgruppen innvandrere er det flere områder som egner seg. Tilrettelagt litteratur rettet mot gruppen voksne innvandrere er av relativ ny dato. Der er gjort få undersøkelser på tilrettelagt litteratur for voksne innvandrere og dermed er det mangelfull kunnskap om flere temaer innenfor dette feltet.

Det har ikke vært laget noen undersøkelse på hva innvandrere selv ønsker seg av tilrettelagt litteratur. Å trekke denne gruppen inn i utviklingen av tjenestene vil være viktig og utfordrende. For å kartlegge dette kunne det lages en brukerundersøkelse, som kan begrenses på ulike språkgrupper, eller en generell brukerundersøkelse. Ved å få frem brukernes syn kunne en i større grad tilpasse litteraturen etter deres ønsker. Undersøkelsen vil også være med å gi økt kunnskap og innsikt i målgruppen innvandrere. Slik det er dag vet vi ikke så mye om hvilken litteratur voksne innvandrere selv ønsker å lese for å tilegne seg et nytt språk.

I min undersøkelse har det vist seg at tilrettelagt litteratur primært brukes til språkopplæring. Derfor kunne det være interessant å undersøke hva bibliotekansatte formidler til innvandrere når de skal finne litteratur til fritidslesning. Kunnskap om forholdet mellom litteratur brukt til språkopplæring og fritidsbruk rettet mot målgruppen innvandrere kan være med å bedre tjenesten rettet mot målgruppen.

Forskningen som Sylvi Penne beskriver i boken *Litteratur og film i klasserommet* (2010) har vist at innvandrerungdom likte norske klassikere og at de kjente seg igjen i temaene i litteraturen. Selv om Penne har forsket på ungdom og ikke voksne er denne kunnskapen relevant som grunnlag for forskning på voksne innvandrere. En undersøkelse som tar for seg bruk av klassikere i språkopplæringen til innvandrere kunne være interessant. Det er

ulik utgivelsespolitikk av tilrettelagt litteratur i de nordiske landene, derfor kunne dette danne basis for forskningen. Sverige gir i motsetning til Norge ut en del tilrettelagte klassikere. En sammenlignende studie kunne derfor være en måte å få frem ny kunnskap.

Det er flere utfordringer knyttet til utforming og formidling av tilrettelagt litteratur i bibliotekene. Utfordringene gjelder både for bibliotekansatte og produsenten, Leser søker bok. På tross av dette er det ønske og vilje hos mine informanter til å gi brukergruppen et godt tilbud og det danner et godt utgangspunkt for utvikling.

Litteraturliste

ABM-utvikling. (2006a). Bibliotekreform 2014: Del I strategier og tiltak. Oslo: ABM-utvikling

ABM-utvikling. (2006b). Bibliotekreform 2014: Del II Norgesbiblioteket: nettverk for kunnskap og kultur. Oslo: ABM-utvikling

ABM-utvikling. Reglement for folkebibliotek – veiledende retningslinjer. Lokalisert 5. desember 2010 på Verdensveven: <http://www.abm-utvikling.no/bibliotek/lov-og-rett/bibliotekloven/reglement-for-folkebibliotek-2013-veiledende-retningslinjer.html>

Aga, E. N., Mossige, M., Hoel, T. (2006). ”Hvis de ikke blir markedsført, blir de bare stående der.” : En evaluering av Leser søker boks biblioteksrettede virksomhet. Stavanger: Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger

Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Tema. Integrering og mangfold. Sentrale begreper. Lokalisert 5. desember 2010 på Verdensveven: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/tema/integrering/midtpalte/sentrale-begreper.html?id=566423>

Audunson, R. (2001). Det siviliserte informasjonssamfunn: Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid. Bergen: Fagbokforlaget

Dahlberg, S. (2007). ”LL-böcker på bibliotek: En studie av bibliotekariers förmedlingsarbete av lättläst litteratur. Umeå: Avdelingen för biblioteks- och informationsvetenskap, Sociologiska institutonen, Umeå universitet

Det kongelige kultur- og kyrkjedepartement. ([2008]). Bibliotek: Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid. [Oslo]: Departementet. (St. meld. Nr 23 (2008-2009))

Elbeshausen, H., Weisberg, B. (2006). Ildsjælenes professionalisering: Fra invandrerbibliotekar til integrationsbibliotekar. I: Elbeshausen, H. og Schreiber, T. (red.). Bibliotekarerne: En profesjon i et felt af viden, kommunikation og teknologi. Fredriksberg: Samfunnslitteratur

Folkebibliotekloven (1985). Lov om folkebibliotek

Forberg, R. (2003). Folkebiblioteket – en innfallspor til det norske samfunnet for språklige minoriteter. I: Vaagan, R. (red.). Det multikulturelle bibliotek : visjon og virkelighet. Oslo: Høgskolen i Oslo, Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag.

Hasle, I. (1998). Språklig tilgjengelighet og innholdsmessig relevans : Om bruk av skjønnlitterære tekster i andrespråksundervisningen for ungdom. I: Aambø, R. (red.). Litteraturmøte. Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU) [og] Cappelen.

Indergaard, L. H. (2009). Å tilby publikum det de ikke visste de ville ha :målsetting for biblioteket. I: Kaasa, M. (Red.). Innkjøpsordningene : En sterk kulturpolitikk. Oslo: ABM-utvikling.

Jacobsen, D. I. (2005). Hvordan gjennomføre undersøkelser? : Innføring i samfunnsvitenskaplig metode. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Kjeldstadli, K. (red.). (2003). Norsk innvandringshistorie : I globaliseringens tid 1940-2000. Oslo: Pax

Kristensen, S. M. (1970). Litteratur sociologiske essays. Oslo: Universitetsforlaget

Kvale, S. (2007). Det kvalitative forskningsintervju. Oslo: Gyldendal Akademisk

Leser søker bok. Bok til alle-undersøkelse desember 2009. Lokalisert 5.desember 2010 på Verdensveven: <http://www.lesersokerbok.no/?menu=20&id=37>

Leser søker bok. Kva er tilrettelagte bøker. Lokalisert 5.desember 2010 på Verdensveven: <http://www.lesersokerbok.no/?menu=29&id=42>

Leser søker bok. Hvordan plassere samling i biblioteklokalene? Lokalisert 5. desember 2010 på Verdensveven: <http://www.lesersokerbok.no/?menu=25&id=77>

Leser søker bok. Boksok.no : Dobbelt mamma. Lokalisert 14. desember 2010 på Verdensveven: <http://www.boksok.no/default.aspx?menu=12&id=141>

Penne, S. Appellerer til elever. Lokalisert 5. desember 2010 på Verdensveven: <http://www.hio.no/Aktuelt/HiO-nytt/Arkiverte-nyheter/2010/10/Appellerer-til-elever>

Penne, S. (2010) Litteratur og film i klasserommet: Didaktikk for ungdomstrinnet og videregående skole. Oslo: Universitetsforlaget.

- Penne, S. (2001) Norsk som identitetsfag : Norsklæreren i det moderne. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rekdal, P.B. (2005) ABM-institusjonene i Norden kompetanseoppbygging: for et multikulturelt normalsamfunn. Oslo: ABM-utvikling.
- Smith, J. K. (2002) Mellom elite og publikum: Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek. Oslo: Universitetet i Oslo, Det historisk filosofiske fakultet.
- Somby, E., Larsen, E. B. (2009). Lidenskapelige litteraturformidlere på krigsstien. I: Kaasa, M. (Red.). Innkjøpsordningene : En sterk kulturpolitikk. Oslo: ABM-utvikling.
- Statistisk sentralbyrå. Tema: Innvandring og innvandrere. Lokalisert 5. desember 2010 på Verdensveven: <http://www.ssb.no/innvandring/>
- Statsbiblioteket, Odense Centralbibliotek, Århus kommunes biblioteker. (2001) Frirum til integration : En undersøgelse af de etniske minoriteters brug af bibliotekerne. Århus: Århus kommunes biblioteker
- Storvestre, T. (2006). Letlest for fremmedspråklige : rapport. Oslo: Leser søker bok
- Svensk biblioteksforening. (2008). Framgångsrikt, men förbisett: Om bibliotekets betydelse för integration. Stockholm: Svensk biblioteksforening.
- Swensen, S. H. (2006) Om tilrettelagt litteratur. I: Skapt for å deles. Oslo: Biblioteksentralen
- Thorhauge, J. (1989) Luk op for skønlitteraturen: Om formidling i folkebiblioteker. I: Munch-Petersen, E. (red.). Litteratursociologi en antologi. Ballerup: Bibliotekscentralens forlag
- Tveit, Å. (2004) Innganger: Om lesning og litteraturformidling. Bergen: Fagbokforlaget.
- Vaagan, R. (2006) Bibliotekene og det flerkulturelle Norge : En delrapport i bibliotekutredningen. Oslo: ABM-utvikling.
- Vaage, O. (2009) Kultur- og mediebruk blant personer med innvandrerbakgrunn: Resultater fra kultur- og medieundersøkelsen 2008 og tilleggsutvalg blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Oslo: Statistikk sentralbyrå. (Rapport 2009/29)

Önnestam, M (2000) Att läsa med öron och fingrar. I: Den sköna skönlitteraturen : i och utanför biblioteket. Lund: Bibliotekstjänst

Vedlegg I: Introduksjonsbrev

Hei.

Mitt navn er Torild Andrea Berg, jeg er masterstudent i bibliotek- og informasjonsvitenskap ved Høgskolen i Oslo. I løpet av et år skal jeg skrive min masteroppgave. Den skal omhandle tilrettelagte bøker, spesielt de som retter seg mot voksne personer med innvandrerbakgrunn. Jeg ønsker gjennom undersøkelsen å finne ut hva mottakerne syns om litteraturen, om de er fornøyd med bøkene som utgis eller om de ønsker seg et helt annet utvalg. Hvordan bibliotekansatte definerer, vurderer og formidler tilrettelagt litteratur til denne gruppen vil være et sentralt tema i denne sammenhengen.

For å kunne gjennomføre oppgaven ønsker jeg å intervju 7 bibliotekarer i fire folkebibliotek. Bibliotekene jeg besøker vil være geografisk spredt. Informantene jeg skal snakke med jobber opp mot innvandrere og med tilrettelagte bøker i biblioteket. Intervjuene skal gjennomføres i løpet av september/oktober 2009 og intervjuet vil ta ca. en time. Intervjuene vil skje på informantens arbeidsplass. Informantene vil få tilsendt intervjuguiden på forhånd. I tillegg til bibliotekarer vil jeg intervju 2-3 personer med innvandrerbakgrunn i en litteraturgruppe som arrangeres av et av bibliotekene. Jeg håper å kunne presentere en oppgave som vil høyne kunnskapen om den tilrettelagte litteraturen som retter seg mot voksne med innvandrerbakgrunn. I tillegg ønsker jeg å kunne tilføre ny viten om formidlingen av denne litteraturen

Intervjuene vil bli anonymisert, slik at det ikke er mulig å gjenkjenne personene jeg har snakket med.

Intervjuene vil bli presentert og analysert i min masteroppgave, som skal leveres i juni 2010. Deretter vil oppgaven være tilgjengelig i to eksemplarer ved høgskolens bibliotek.

Med vennlig hilsen

Torild Andrea Berg

Vedlegg II: Intervjuguide til intervju

Intervjuguide til informantene

1. Kjønn
2. Alder
3. Hvilken jobb har du i biblioteket?
 - Bibliotekar (med eller uten fagutdanning)
 - Assistent / kontorfullmektig
 - Biblioteksjef (med eller uten fagutdanning)
4. Kan du si noe om hvilke språkgrupper/innvandrergupper som bruker biblioteket?
5. Hva benytter voksne med innvandrerbakgrunn seg av i biblioteket, for eksempel låner de norske bøker i biblioteket, internett, engelske bøker eller etterspør de bøker på sitt morsmål?
6. Kan du si noe om hva du legger i begrepet tilrettelagt litteratur?
7. Leser søker bok utgir egne tilrettelagte bøker som har voksne med innvandrerbakgrunn som målgruppe. Eksempel på slike bøker er: ”Jeg vil alltid elske Burma” og ”Flyktning i Norge: to kvinner forteller” Har du eller ditt bibliotek noe forhold til denne typen tilrettelagt litteratur. Kan du si litt om denne litteraturen.
8. Kan du si litt om hvilke bøker dere her i biblioteket synes egner seg for voksne med innvandrerbakgrunn som ønsker å lese norsk litteratur. Kan du også fortelle hvorfor dere her i biblioteket velger disse bøkene.
9. I hvilken sammenheng har du får kjennskap til bøker som er lette å lese og som kan egne seg til målgruppen voksne med innvandrerbakgrunn?
 - Hvordan synes du utvalget av litteratur fra Leser Søker bok treffer målgruppen?

10. Kan du si noe om hvor dere her i biblioteket plasserer tilrettelagte bøker som retter seg inn mot voksne med innvandrerbakgrunn.

- Hvordan skilter dere denne samlingen her i biblioteket?

- Hvordan formidler dere den tilrettelagte litteraturen?

- Jobber dere annerledes med formidling av litteratur til voksne med innvandrerbakgrunn

11. Har biblioteket et eget opplegg/prosjekt i forhold til lesing og litteratur som retter seg mot voksne med innvandrerbakgrunn?

Hvis ja, På hvilken måte inngår den tilrettelagte litteraturen i dette opplegget?

12. Samarbeider dere med organisasjonen Leser Søker bok?

13. Hvordan synes du dette samarbeidet fungerer?